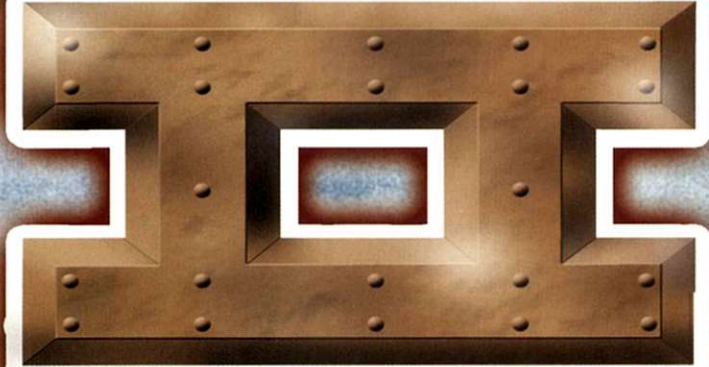

ENCYKLOPEDIA

11

WOJNY
ŚWIATOWEJ

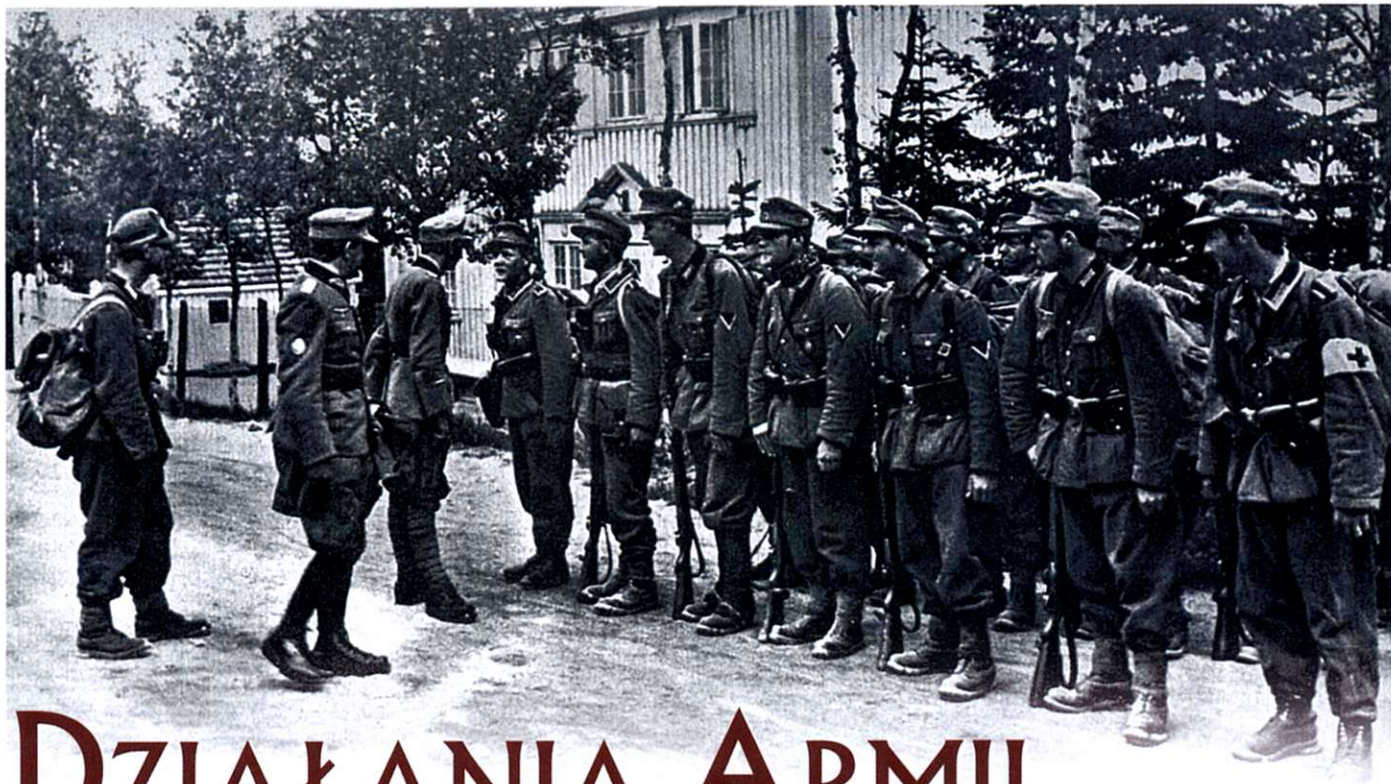

HISTORIA II WOJNY ŚWIATOWEJ

DZIAŁANIA ARMII „NORWEGIA”	181-182
DZIAŁANIA GRUPY ARMII „ŚRODEK”	183-186
DZIAŁANIA GRUPY ARMII „POŁUDNIE”	187-189
SAMOLOTY NA FRONCIE WSCHODNIM - 1941 R.	190-191
MALI SOJUSZNICZY HITLERA	192-198

OPERACJA „BARBAROSSA” CZ. II

DZIAŁANIA GRUP ARMII „ŚRODEK” I „POŁUDNIE” - MALI SOJUSZNICZY HITLERA

DZIAŁANIA ARMII „NORWEGIA”

W maju 1941 r. dowództwo Armii „Norwegia” opracowało ostateczną wersję natarcia na powierzonym mu odcinku działań z ZSRR.

W walkach miały wziąć udział: Korpus Górski (w składzie 2. i 3. Dywizja Górską (DGór.)), nacierający bezpośrednio na Murmańsk, XXXVI Korpus (169. DP, Kampfgruppe-SS „Nord” oraz fińska 6. DP), uderzający w kierunku Saala-Kandałaksza, oraz fiński III Korpus (3. DP), który miał operować na kierunku Kiestinki-Louhi. Szczególną wagę OKW przywiązywało do działań Korpusu Górskiego, dowodzonego przez gen. Eduarda Dietla, sławnego z walk o Narwik. Gen. Dietl, Austriak z pochodzenia, był twórcą jednostek górskich w armii niemieckiej. Większość żołnierzy w tych jednostkach pochodziła z rejonów wysokogórskich, wszystkie oddziały górskie były znakomicie wyszkolone. Dowódcą XXXVI Korpusu był gen. Hans Feige. 169. DP była jednostką nową, niedawno utworzoną, natomiast kadra oficerska Kampfgruppe-SS „Nord” była – jak po-

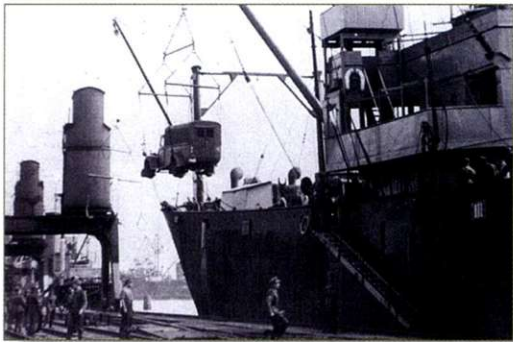
kazały walki – bardzo słabo wyszkolona, w efekcie oddziały grupy poniosły znaczne straty.

Głównym przeciwnikiem Korpusu Górskiego była 14. Armia gen. Walentina A. Frolowa, natomiast XXXVI Korpus i III Korpus miały przed sobą jednostki 7. Armii gen. Fiodora D. Goralenki. Po północy 22 VI jednostki niemieckie przekroczyły granicę norwesko-fińską i weszły na terytorium Finlandii. Natarcie Korpusu Górskiego (liczącego ok. 27 500 żołnierzy) miało rozpocząć się 29 VI o godz. 3.00. Atak planowano przeprowadzić w następujący sposób: 2. DGór. miała osiągnąć Titowkę i zaryglować Półwysp Rybacki, natomiast 3. DGór. dojść do drogi Motowka – Zachodnia Lidica. Natarcie rozpoczęły oddziały z 2. DGór., które po przełamaniu obrony 14. DS osiągnęły wzgórze nad rzeką Titowką. Podobny sukces

Jednostajny bezleśny krajobraz tundry sprawiał, że wielu strzelców górskich popadało w depresję. Na zdjęciu punkt obserwacyjny nad Zachodnią Lidicą.

osiągnęli strzelcy górscy z 3. DGór. Oddziały 2. DGór. w południe 29 VI rozpoczęły blokadę Półwyspu Rybackiego. Niemcy uwikłali się tam w szereg potyczek. Żołnierze Armii Czerwonej perfekcyjnie wykorzystali teren, obfitujący w liczne potoki i rzeki, na którym wybudowano także rozwinięty system drewniano-ziemnych schronów. W kilku przypadkach załogi

Żaladunek samochodów Korpusu Górskiego w jednym z norweskich portów.

Kolumna sztabowa Korpusu Górskiego tuż przed przekroczeniem granicy norwesko-fińskiej.

takich schronów powstrzymały ataki niemieckie. Wieczorem tego samego dnia siły 14. DS zostały jednak rozbite, przestały stanowić poważniejsze zagrożenie. Na początku lipca rozpo-

częła się seria starć z radziecką 52. DS, operującą w rejonie rzeki Lidicy. Celem działania strony niemieckiej było zablokowanie Półwyspu Średniego, co oznaczałoby odcięcie broniących się oddziałów radzieckich. Walki trwały przez ponad półtora miesiąca, a obie strony poniosły wyjątkowo duże straty. OKW postanowiło, wobec tego, wzmocnić siły Korpusu Górskiego, nową 6. DGór., 388. pułkiem piechoty i 9. pułkiem zmotoryzowanym SS.

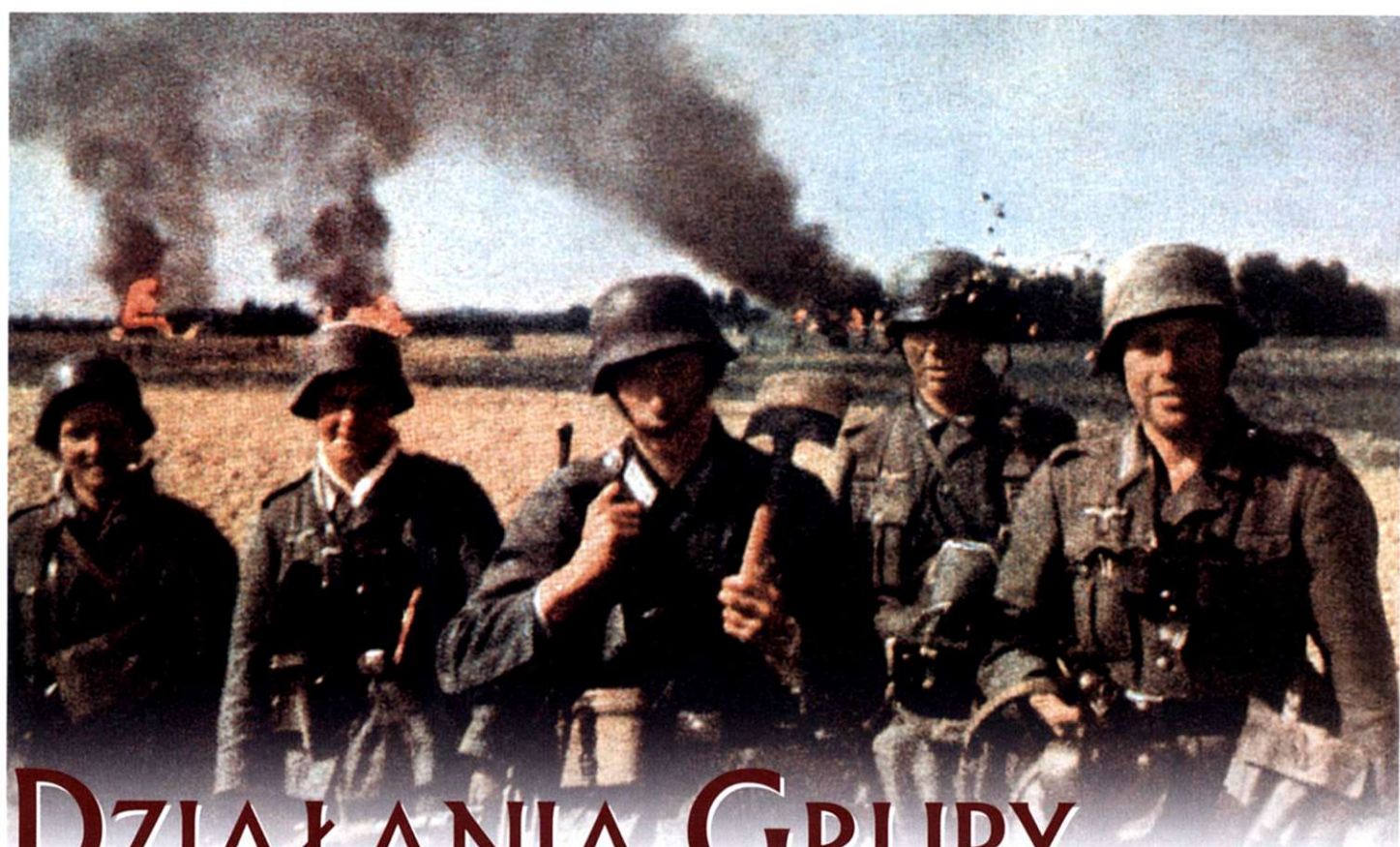
1 VII 1941 r. do walk przystąpił XXXVI Korpus, który miał za zadanie okrążyć radziecką 122. DS oraz przeciąć linię kolejową do Kandałakszy. Niemcy zdołali przełamać pozycje nadgraniczne. Dowódca 42. Korpusu, gen. Panin, widząc pogarszającą się sytuację własnych wojsk, wprowadził do walk odwodową 1. DPanc. Posunięcie to okazało się olbrzymim błędem. Niemcy widząc czołgi nacierające w trudnym, zalesionym terenie, niszczyli je z doskonale zamaskowanych stanowisk artylerii przeciwpancernej. Armia Czerwona straciła wówczas jednego dnia, tylko na tym odcinku, ponad 50 czołgów. 6 VII gen. Panin wydał rozkaz odesłania na tyły resztek rozbitej dywizji. Strona niemiecka również wykorzystywała broń pancerną – Korpus Górski, XXXVI Korpus i III Korpus miały przydzielone po jednej kompanii z Panzer-Abteilung z.b.V. 40. Były to

czołgi lekkie PzKpfw I, PzKpfw II oraz średnie PzKpfw III. Pojazdy te wspierały działania piechoty oraz niszczyły bunkry. Trudny teren sprawił, że ich możliwości nie były w pełni wykorzystane. Skutki działań XXXVI Korpusu były jednak ograniczone, zdołano, co prawda, zepchnąć Rosjan z zajmowanych pozycji, nie udało się natomiast rozbić ugrupowania 42. Korpusu. Znaczniejsze sukcesy zanotowała jedynie 3. DP z III Korpusu. Finowie, posiadający doświadczenie wyniesione z walk w wojnie zimowej, szybko zepchnęli oddziały 54. DS w rejon Uchty. Walczono wypróbowaną metodą izolacji, a następnie likwidacji małych oddziałów przeciwnika. Rosjanie, chcąc uniknąć okrążenia, musieli się stale wycofywać. 11 VIII Finowie osiągnęli rejon Kastenga–Louhi, posunęli się najdalej ze wszystkich jednostek biorących udział w natarciu. Ich działania powstrzymała jednak ściągnięta z Archangielska 88. DS. We wrześniu kontynuowano lokalnie natarcia, jednak pod koniec miesiąca stało się jasne, że strategiczny cel, jakim było izolowanie Murmańska, jedyne niezamarzającego portu północnego, jakim dysponował ZSRR, nie zostanie osiągnięty.

Korpus Górski stracił 2200 zabitych, XXXVI Korpus miał 9470 zabitych i rannych. Finowie stracili natomiast prawie 5 tys. żołnierzy.

Patrol radziecki na tle zachmurzonego nieba podczas arktycznej białej nocy.

DZIAŁANIA GRUPY ARMII „ŚRODEK”

Zadanie Grupy Armii „Środek” polegało na rozbiciu jednostek radzieckiego Frontu Zachodniego. W jej składzie (dowódca feldmarsz. Fedor von Bock) znajdowała się 4. i 9. Armia oraz 2. i 3. Gr.Panc. 4. Armia pod dowództwem gen. płk. Günthera von Klugego składała się z VII Korpusu (7., 23., 258. i 268. DP), IX Korpusu (137., 263. i 292. DP), XIII Korpusu (17. i 78. DP) oraz XXXXIII Korpusu (131., 134. i 252. DP). W skład 3. Gr.Panc. gen. płk. Hermanna Hotha wchodziły XXXIX Korpus Zmotoryzowany (KZmot.; 7. i 20. DPanc. oraz 14. i 20. DZmot.), LVII KZmot. (12. i 19. DPanc. oraz 18. DZmot.), V Korpus (5. i 35. DP) oraz VI Korpus (6. i 26. DP). 9. Armia dowodzona była przez gen. płk. Adolfa Straussa i składała się z VIII Korpusu (8., 28. i 161. DP), XX Korpusu (162. i 256. DP) oraz XXXXII Korpusu (87., 102., 129., 110. i 116. DP). 2. Gr.Panc. gen. płk. Heinza Gude-

riana składała się z XXIV KPanc. (3., 4. DPanc., 10. DZmot. 1. Dywizja Kawalerii (DKaw.) oraz 267. DP), XXXXVI KPanc. (10. DPanc., DZmot. „Das Reich”, pułk zmotoryzowany (pzmot.) „Grossdeutschland”), XXXXVII KPanc. (17., 18. DPanc., 29. DZmot., 167. DP) oraz XII Korpusu (31., 34. i 45. DP). Grupa Guderiana oraz 4. Armia miały nacierać na Brześć i Kobryń, a następnie spotkać się w rejonie Mińska z 3. Gr.Panc. Kolejnym zadaniem było wyjście w rejonie Smoleńska i osiągnięcie Dniepru. 3. Gr.Panc. oraz 9. Armia po zdobyciu Grodna miały nacierać na Mińsk.

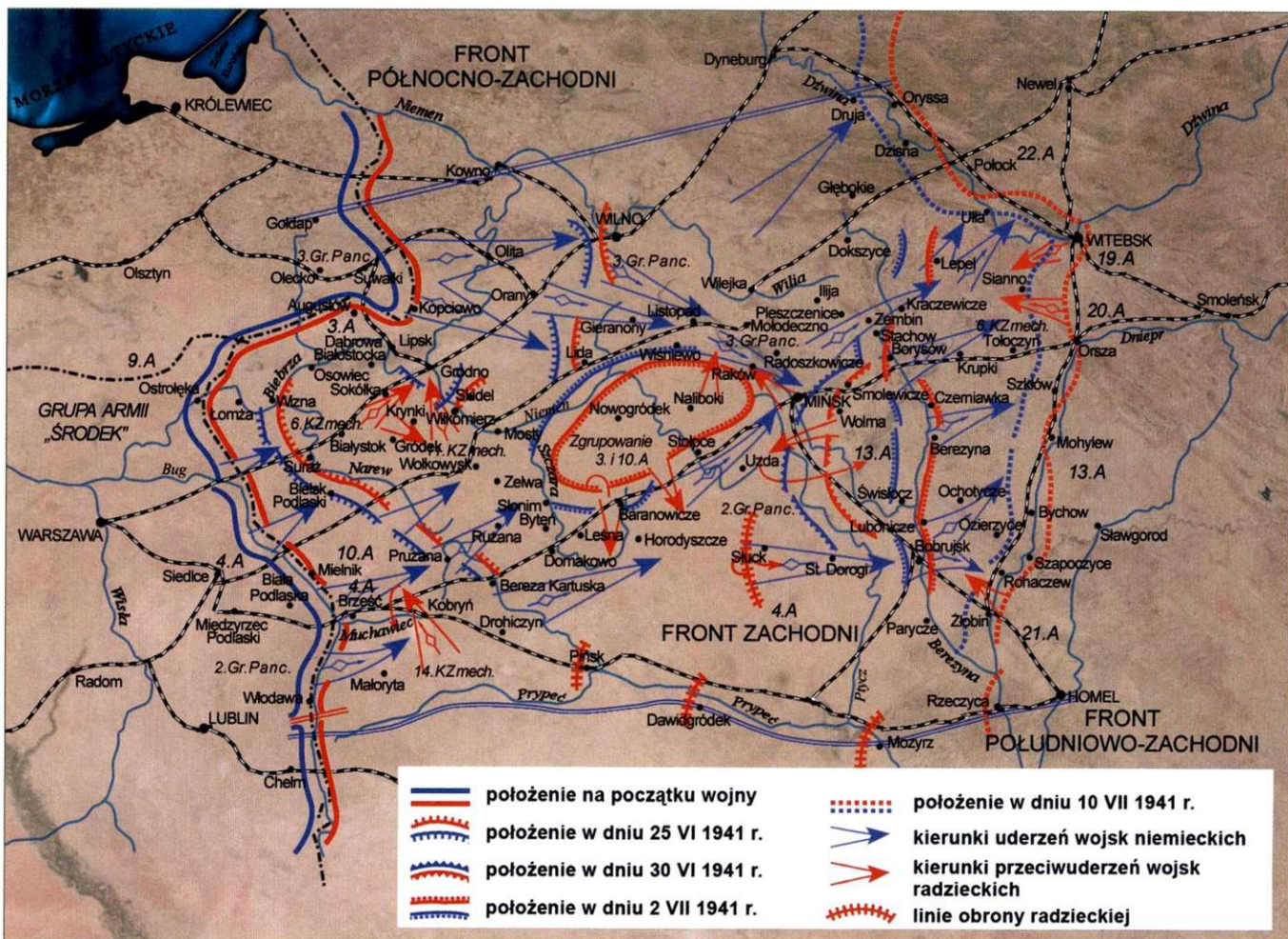
POCZĄTEK WALK

22 VI 17. i 18. DPanc. z 2.Gr.Panc. przekroczyły Bug i skierowały się na Kobryń. XXIV KPanc. zdołał bez większych problemów opanować mosty na Bugu, po czym kontynuował natarcie, zmuszając broniących się Rosjan do odstąpienia z pasa nadgranicznego.

Wymiana silnika w czołgu PzKpfw IV Ausf. E.

Broniła się załoga twierdzy w Brześciu. XXIV KPanc. walczył wzdłuż szosy Kobryń–Bereza Kartuska i posuwał się na Słuck. XXXXVII KPanc. szykował się do starcia z jednostkami radzieckimi, które spychane były przez 3. Gr.Panc. z rejonu Białegostoku. 17. DPanc. i 29. DZmot. zajęły stanowiska w rejonie Baranowicz. Wieczorem 23 VI wzmógł się nacisk na lewe

Mapa działań niemieckiej Grupy Armii „Srodek” w okresie od 22 VI do 10 VII 1941 r.

Niemiecka kolumna zmotoryzowana w marszu. Na drugim planie widoczny porzucony radziecki czołg T-28.

skrzydło 2. Gr.Panc. W tym samym czasie 17. DPanc. otrzymała rozkaz jak najszybszego podążania na Stołpcę, równocześnie 4. DPanc. miała nacierać na Pińsk. Czołgi 3. Gr.Panc. powoli, ale skutecznie zamykały od północy pierścień okrążenia wokół radzieckiej 3. Armii. W rejonie Grodna znajdowa-

ły się dwa radzieckie korpusy zmechanizowane – 6. i 11. – które miały poważne straty i nie były zdolne do zatrzymania wojsk niemieckich. 27 VI zamknięto kocioł białostocki. Walki, w których likwidowano okrążone oddziały radzieckie były bardzo zacięte, trwały do początku lipca. Oddziały Armii Czerwonej walczyły do ostatniego żołnierza, wywierając duże wrażenie na dowództwie niemieckim. Część oddziałów okrążonej 3. Armii, którym udało się uniknąć pierwszego oskrzydlenia, oraz wycofujące się oddziały 10. Armii zostały okrążone w rejonie Nowogródek – Stołpcę. Był to kolejny cios zadany radzieckiej obronie. Czołgi Guderiana parły naprzód, nie napotykając większego, zorganizowanego oporu. 3. DPanc. dotarła do Bobrujska, 4. DPanc. zajęła Słuck, a 10. DZmot. Siniawkę. 18. DPanc. dotarła do Nieświeża, gdzie gen. Guderian umieścił swoje stanowisko dowodzenia. Po zamknięciu okrążenia (likwidacją okrążonych wojsk radzieckich zajął się

V Korpus) 3. Gr.Panc. skierowała się na Mińsk. 7. i 20. DPanc. wysunęły się niebezpiecznie do przodu, odsłaniając prawe skrzydło LIII Korpusu (był to korpus odwodowy, wprowadzony do walki już po rozpoczęciu natarcia), jednak Rosjanie nie potrafili wykorzystać okazji, ich natarcie pod Małorytą było mało zdecydowane i zostało szybko powstrzymane. 30 VI Grupa Armii „Srodek” otrzymała rozkaz skierowania się na Smoleńsk. 2. Gr.Panc. miała skierować się na Orszę i Witebsk, natomiast 3. Gr.Panc. nacierać na kierunku Borysowa i dalej, na Połock i Witebsk. 1 VII XXIV KPanc. przepawił się przez Berezynę (zdobyto mosty pod Świsłoczą). Gen. H. Guderian, na rozkaz dowództwa 4. Armii, musiał skierować w rejon likwidacji okrążonych wojsk radzieckich 17. DPanc., do uderzenia na Borysów mógł więc wyznaczyć jedynie 18. DPanc. 2 VII otrzymał jednak swoją dywizję z powrotem, wobec czego także 17. DPanc. została skierowana – ponownie – na Berezynę.

Tymczasem oddziały XXXXVII KPanc. stały się celem ataków świeżo wprowadzonych do walki radzieckich korpusów wchodzących w skład 13. Armii. Inicjatywa radziecka była jednak jedynie chwilowa, jednostki Armii Czerwonej nie były w stanie stworzyć silnej linii obrony przeciwko nacierającemu oddziałom 2. i 3. Gr.Panc. Obszaru działania tych jednostek niemieckich broniły radzieckie 21., 13., 20. i 19. Armie. Dowódca Grupy Armii „Środek”, feldmarsz. von Bock, postanowił, że 2. i 3. Gr.Panc. zostaną oddane pod dowództwo gen. von Klugego, który będzie dalej prowadził działania ofensywne.

DALSZE NATARCIE

W gronie dowódców niemieckich zarysował się konflikt – gen. von Kluge postulował, aby najpierw doprowadzić do likwidacji wojsk radzieckich okrążonych pod Białymstokiem, podczas gdy gen. Guderian i gen. Hoth skłaniali się do kontynuowania natarcia. 4. Armia nie mogła jednak poradzić sobie samodzielnie z likwidacją kotła, co zmusiło von Bocka do wprowadzenia do walk odwodowej 2. Armii. Ostatecznie zwyciężyło stanowisko Guderiana i Hotha. Obie grupy wykonały szybkie natarcie na Smoleńsk. 3. Gr.Panc. walczyła na kierunku obrony 19. i 20. Armii, natomiast 2. Gr.Panc. na kierunku 13. Armii. XXXIX KZmot. z grupy Hotha wspierał w natarciu pod Połockiem oddziały 9. Armii i po wykonaniu głębokiego obejścia spotkał się z oddziałami 16. Armii (Grupa Armii „Północ”) pod Newlem. 20. i 7. DPanc. z tego korpusu posuwały się na Jarcewo, gdzie miały się spotkać z jednostkami XXXXVII KPanc. (17. i 18. DPanc.), które nacierały od strony Orszy. Broniący się Rosjanie za wszelką cenę nie chcieli dopuścić do okrążenia swoich wojsk w rejonie Smoleńska. Ciężkie walki wywiązały się w rejonie Jelenia

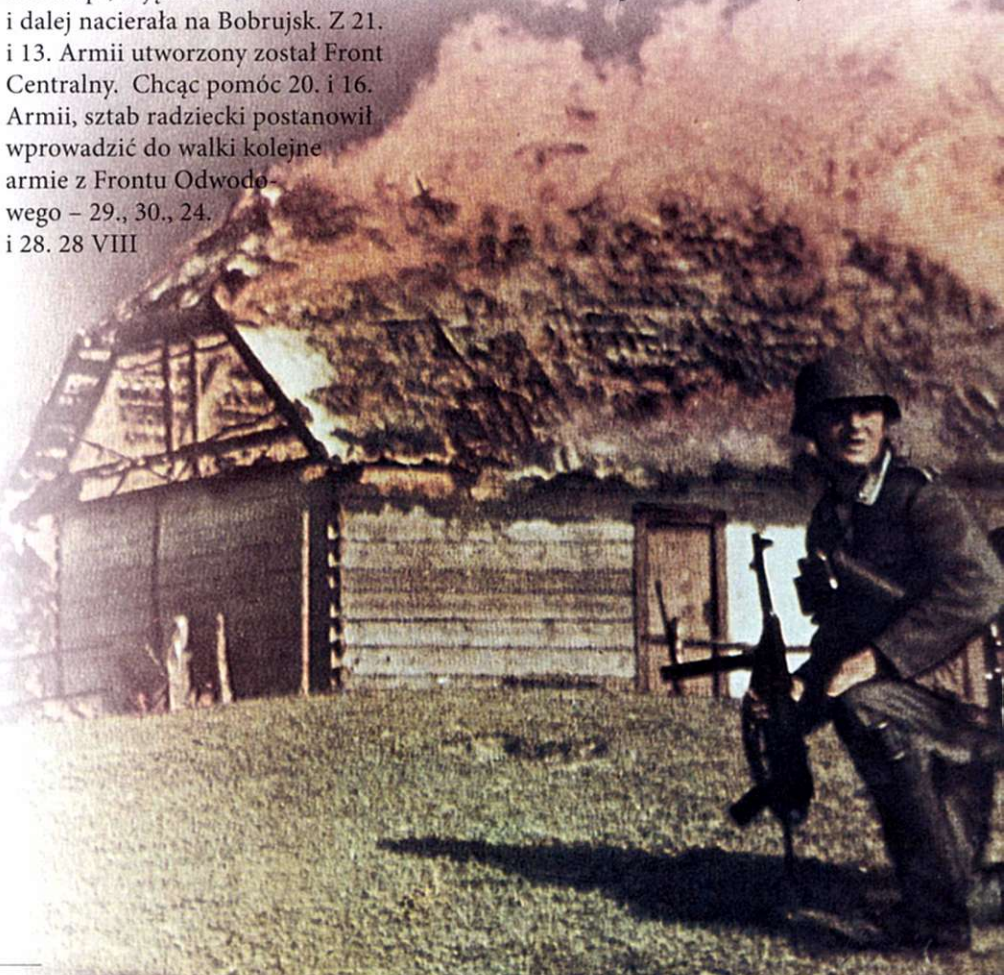
Trupy radzieckich żołnierzy, zabitych podczas nalotu niemieckich samolotów szturmowych.

i Rosławla. 13. Armia skoncentrowała w rejonie Rosławla: 6., 132., 161., 55., 56., 148., 145., 135., 140., 232. i 46. DS oraz 104. DPanc. Uderzenie tych sił mogło poważnie zagrozić niemieckim jednostkom wchodzącym w skład 2. Armii i 2. Gr.Panc. Do obrony wyznaczono jednostki 2. Armii (XII i XIII Korpus, łącznie sześć dywizji piechoty – 31., 112., 17., 131., 34. i 258. DP) oraz XXIV KPanc. Uderzenia na Rosławla miały przeprowadzić VII Korpus (7., 23., 78. i 197. DP) oraz IX Korpus (263., 292. i 137. DP). Dodatkowo na zachód od Rosławla miał uderzyć XXIV KPanc. Korzystniejsza sytuacja zarysowała się na kierunku 3. Gr.Panc., która na północ od Smoleńska zamknęła w okrążeniu resztki 20. i 16. Armii. Dywizje pancerne wchodzące w skład grupy zdobyły Jarcewo. 13 VIII na lewym skrzydle Frontu Zachodniego miało miejsce natarcie 21. Armii, która sforsowała Dniepr, zajęła Rohaczew i Żłobin i dalej nacierała na Bobrujsk. Z 21. i 13. Armii utworzony został Front Centralny. Chcąc pomóc 20. i 16. Armii, sztab radziecki postanowił wprowadzić do walki kolejne armie z Frontu Odwodowego – 29., 30., 24. i 28. 28 VIII

część oddziałów z 20. i 16. Armii zdołała przerwać pierścień okrążenia i przebić się w kierunku własnych sił. Sytuacja Grupy Armii „Środek” stała się skomplikowana. Na zajętych terenach znajdowały się izolowane ogniska oporu. Poważnie zagrożone było południowe skrzydło (rejon Ukrainy), gdzie radziecka Grupa Kawalerii znajdowała

Żołnierze Wehrmachtu mieli za sobą już trzy udane kampanie, byli zahartowani w walkach frontowych, co w porównaniu ze słabo wyposażonymi i dowodzonymi Rosjanami okazało się w wielu przypadkach kluczem do zwycięstwa.

Niemiecka jednostka pancerna w trakcie walk na środkowym odcinku frontu, ZSRR lato 1941 r.

rzenie wykonane siłami 3. i 50. Armii z rejonu Brińska zostało powstrzymane przez 2. Armię. 4. Gr.Panc. przełamała obronę 24., 43. i 33. Armii w rejonie Jelenia i osiągnęła linię kolejową Wiaźma–Kaługa. 3. Gr.Panc. oraz 9. Armia rozpoczęły natarcie w rejonie Jarcewa w kierunku na Wiaźmę i Możajsk. Niemcy na wszystkich kierunkach uzyskali przewagę. Rozpoczęła się bitwa o Moskwę.

Żołnierz niemiecki uzbrojony w karabin Mauser 98K, front wschodni.

się w rejonie Bobrujska, a 4. i 5. Armia operujące w rejonie Sarn dysponowały praktycznie nieograniczoną swobodą manewru. Należało się spodziewać, że w rejonie Kijowa Rosjanie skoncentrują znaczne siły.

ATAK NA KIJÓW

25 VIII 2. Armia i 2. Gr.Panc. rozpoczęły natarcie na jednostki Frontu Brińskiego, w trakcie walk doszły do rzeki Desny. Niemcy nacierali wzdłuż tej rzeki siłami XXXXVII KPanc. i po opanowaniu Jampola i Koropu skierowali się na Krolewicz. Natomiast XIII i XXXIII Korpus 2. Armii po sformowaniu Desny w rejonie Czernihowa i Mokaszyna skierowały się na Nieżyn. Oznaczało to wyjście na zachód od Kijowa. Guderian zdecydował się

skierować 3. DPanc. na Romny, chcąc doprowadzić do możliwie najszybszego połączenia swych sił z jednostkami 17. Armii i zamknięcia okrążenia wokół Kijowa. 16. DPanc. z 1. Gr.Panc. otrzymała podobne rozkazy i posuwała się na Łubny nad rzeką Sułą. Rosjanie starali się wszelkimi siłami opanować krytyczną sytuację. W lukę pomiędzy 6. i 20. Armię wprowadzili 40. Armię, która składała się z nowo sformowanych jednostek. Niemcy w rejon pomiędzy Baturinem i Konotopem wprowadzili XXIV KPanc., natrafiając właśnie na 40. Armię. Żołnierze radzieccy, pozbawieni doświadczenia bojowego, o miernym wyszkoleniu, nie wytrzymali natarcia niemieckiego i wycofali się. Guderian natychmiast wykorzystał okazję – do walki w tym rejonie wprowadził drugi – XXXXVI KPanc. – i zajął Konotop. 12 IX natarcie podjęła 1. Gr.Panc., która doszła aż do Łubny, zamykając okrążenie siłami 16., 9. i 14. DPanc. Próby przerwania okrążenia przez równoczesne natarcia 40. Armii i wojsk okrążonych nie przyniosły rezultatu. 26 IX jednostki radzieckie skapitulowały. Do niemieckiej niewoli dostało się 665 tys. żołnierzy. 30 IX w rejonie miasta Szostka rozpoczęło się kolejne natarcie Grupy Armii „Środek”. Jako pierwsza do walki ruszyła 2. Gr.Panc., a 2 X pozostałe siły tej grupy armii. Obrona radzieckiej 13. Armii została przełamana i czołgi Guderiana osiągnęły Orzeł, a następnie skierowały się na Tułę. Kontrude-

Kapral Wehrmachtu w czasie początkowej fazy operacji „Barbarossa”. Jest uzbrojony w pistolet maszynowy Bergmann MP 34.

DZIAŁANIA GRUPY ARMII „POŁUDNIE”

Zadaniem Grupy Armii „Południe”, dowodzonej przez feldmarsz. Gerda von Rundstedta, było zniszczenie wojsk radzieckich na zachodniej Ukrainie. W jej składzie znajdowały się: 6. Armia feldmarsz. Waltera von Reichenaua, 1. Gr.Panc. gen. płk. Ewalda von Kleista, 17. Armia gen. Karla von Stülpnagla oraz 11. Armia gen. płk. Eugena von Schoberta. 1. Gr.Panc. składała się z III KZmot.

(14. DPanc., 44., 298. DP), XIV KZmot. (9., 16. DPanc., DZmot. SS „Wiking”), XXXXVIII KZmot. (11. DPanc., 57. DP) oraz XXIX Korpusu (75. DP), odwoływały się z 13. DPanc., 16. i 25. DZmot. oraz DZmot. SS „LSSAH”. Zadaniem grupy von Kleista było przełamanie obrony w rejonie Rawy Ruskiej i Kowla, a następnie uderzenia na kierunku Berdyczów, Żytomierz i dalej w kierunku Kijowa. Lewe skrzydło 1. Gr.Panc. osłaniała 6. Armia, która składała się z XVII Korpusu (56. i 62. DP), XXXIV Korpusu (9. i 297. DP) oraz LV Korpusu (168. DP oraz 213. Dywizja Osłonowa). Głównym zadaniem 6. Armii było osłanianie działań grupy

von Kleista z rejonu Kowel, Sarny, Równe. 17. Armia, która osłaniała prawe skrzydło 1. Gr.Panc., składała się z IV Korpusu (24., 71., 262., 295. i 296. DP), XXXIX Korpusu Górskiego (1. DGór., 68. i 257. DP) oraz LII Korpusu (101. Dywizja Lekka, 444. i 454. Dywizje Osłonowe). Zadaniem 17. Armii było opanowanie obszaru na zachód od Lwowa, a następnie rejonu Winnica – Berdyczów. 11. Armia stacjonowała na terenie Rumunii i miała odeprzeć ewentualne natarcie 18. i 9. Armii na Rumunię (chodziło głównie o ochronę terenów roponośnych). Przeciwko sobie Niemcy mieli wojska Frontu Południowego, którymi dowodził gen. Michaił Kirponos. W jego składzie znajdowały się 5., 16., 6., 26. i 12. Armia, Armijny Korpus Zmechanizowany, a nad granicą z Rumunią stacjonowały 18. i 9. Armia.

Główne uderzenie niemieckie skierowało się na Równe – Żytomierz.

Piechota niemiecka podczas forsowania rzeki. W trakcie działań na Ukrainie Niemcy musieli pokonać tak duże rzeki jak Dniestr i Dniepr.

Mapa działań niemieckiej Grupy Armii „Południe” w okresie od 22 VI do 15 VII 1941 r.

w silnym ogniu artylerii przeciwpancernej. Jak pokazały walki, w trakcie całej operacji „Barbarossa” Rosjanie mieli duże trudności z zachowaniem dyscypliny taktycznej w trakcie walki. Kierowanie do boju nowych jednostek nie dawało spodziewanych rezultatów i natarcia załamywały się jedno po drugim. Przyczyną radzieckich niepowodzeń było także słabe wyszkolenie załóg, które miały trudności w prowadzeniu ognia i utrzymaniu formacji w natarciu.

Ponieważ 17. Armia także przełamała pozycje radzieckie, w dużym niebezpieczeństwie znalazły się radzieckie 26. i 18. Armia, operujące w rejonie Stanisławowa i Kołomyi. Oddziały radzieckie musiały się wycofać, w przeciwnym razie obu armiom groziło okrążenie. Poważne problemy dotyczyły zaopatrzenia w amunicję, np. większość czołgów KW-2 została porzucona właśnie z powodu braku amunicji i usterek technicznych. 30 VI gen. Kirponos otrzymał zgodę na wycofanie się aż do pozycji tzw. Linii Stalina, którą stanowił system umocnień budowanych w latach 30. W jej skład wchodziły żelbetowe bunkry wyposażone w armaty przeciwpancerne. Linia ta została obsadzona nowymi jednostkami z 31., 36. i 37. Korpusu Strzeleckiego. Niemcy zdobyli Żytomierz i skierowali się na Kijów.

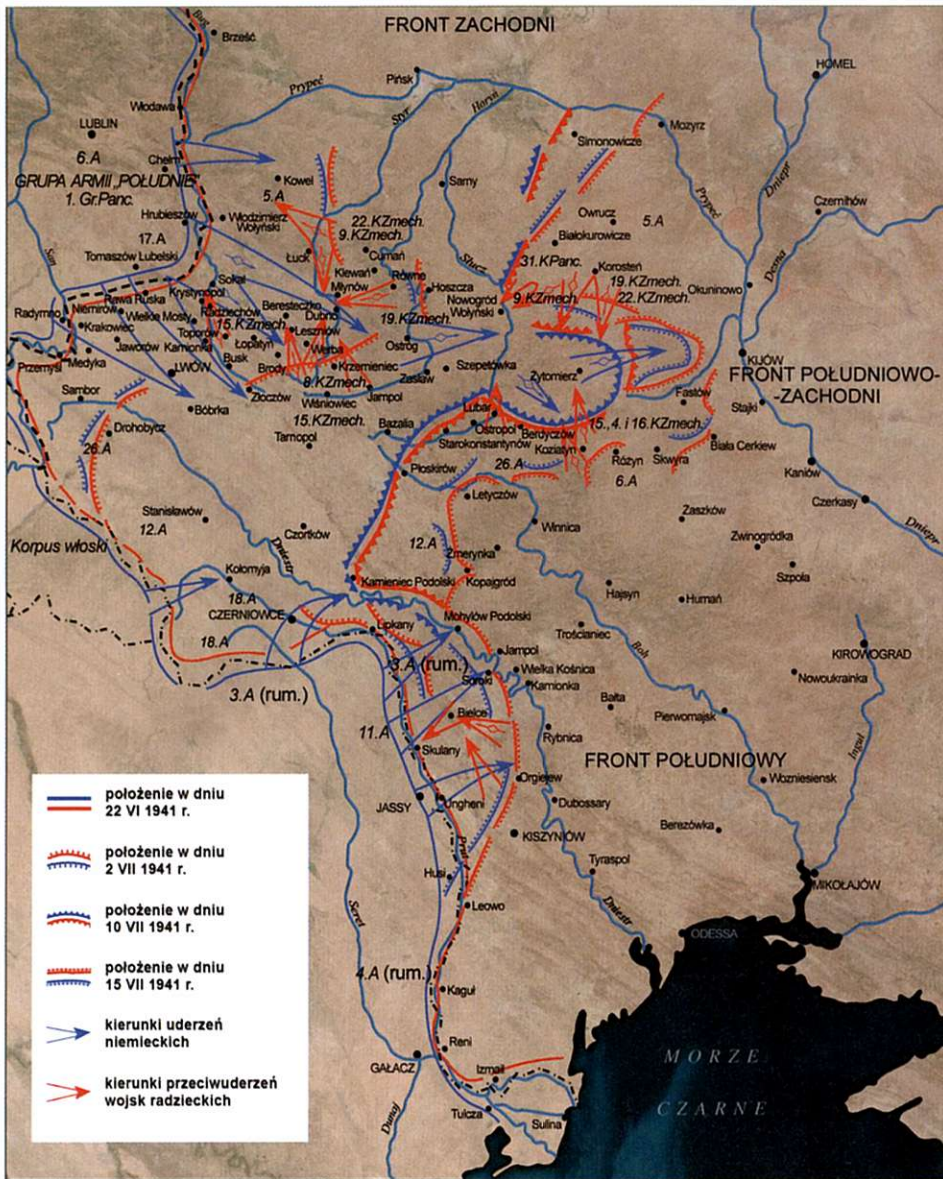
SYTUACJA NA GRANICY RADZIECKO-RUMUŃSKIEJ

Sytuacja w rejonie granicy z Rumunią była korzystna dla jednostek radzieckich. Natarcie na linii rzeki Prut wykonały 48. Korpus Strzelecki gen. Malinowskiego oraz 2. KZmech. gen.

groźne czołgi po raz pierwszy napotkali 24 VI. Informacje docierające do Sztabu Generalnego wywołały początkowo niedowierzanie, a następnie konsternację. Rosjanie posiadali czołgi uzbrojone w armaty kalibru 76 mm i 152 mm! Zacięte walki miały miejsce pod Radziechowem i Beresteczkiem, gdzie radziecka 10. DPanc. płk. Ogurcowa starła się z 262. i 297. DP. Rosjanie do walki rzucili 63 czołgi KW oraz 38 nowoczesnych T-34, nie potrafili jednak wykorzystać swojej przewagi. Falowe ataki czołgów załamywały się

Porzucone przez własne załogi czołgi T-34. W ręce Niemców dostała się olbrzymia ilość sprzętu wojennego, który następnie był sprzedawany do Finlandii i Rumunii.

Pozycje nadgraniczne 5. Armii (głównie 9. i 22. KZmech.) gen. Michaiła Potapowa zostały rozbite przez oddziały niemieckiej 6. Armii. Niemcom udało się wbić w styk 5. i 6. Armii (gen. Iwan Muzyczenko). Powstała luka o szerokości ok. 60 km, przez którą bez problemu wdarły się czołgi 1. Gr.Panc. Niemieckie czołgi miały przeciwko sobie aż trzy radzieckie korpusy zmechanizowane. Z rejonu Tarnopola zaatakował 15. KZmech., z rejonu Brodów 8. KZmech., a z rejonu Równego 19. KZmech. Główne starcia miały miejsce w rejonie Beresteczka, gdzie radzieckie czołgi KW-1 i KW-2 z 8. KZmech. starły się z 14. DPanc. (III KZmot.). Niemcy te

Nowosielskiego. Jednostki 11. Armii oraz rumuńskie należące do 3. Armii zdołały jednak powstrzymać napór wojsk radzieckich i odeprzeć nacierające korpusy. Niemcy oraz Rumuni na początku lipca doszli w rejon Mohylowa Podolskiego.

Rozwijające się natarcie 1. Gr.Panc. na Kijów zostało powstrzymane przez kontratak wykonany przez 26. Armię. Rosjanie, zdając sobie sprawę z zagrożenia, podjęli próbę zlikwidowania wylomu. Walki zakończyły się jednak niepowodzeniem, co więcej 15 VII siły 6. Armii i 1. Gr.Panc. podjęły udaną próbę zepchnięcia 26. Armii za linię Dniestru. Rosjanie, chcąc uniknąć okrążenia, musieli się wycofać za linię Talnoje – Krystówka – Dniestr (razem z 26. Armią zmuszona była wycofać się także cała 5. Armia). Równocześnie wydano także rozkaz odwrotu na linię Biała Cerkiew – Dniestr jednostkom z 6., 12. i 18. Armii. Niemcy zorientowali się, że oddziały radzieckie chcą się wycofać, postanowili zamknąć im drogę odwrotu. Niemiecka 6. Armia 31 VII osiągnęła Korosteń, a 1. Gr.Panc. wznowiła natarcie na Kijów. Po przełamaniu przez Niemców obrony 26. Armii gen. Fiodora Kostienki Rosjanie znaleźli się w ciężkiej sytuacji. Na zagrożony kierunek skierowana została 37. Armia, a z jednostek odwodowych i należących do 26. Armii zorganizowano

W prawie każdej zajmowanej miejscowości Niemcy napotykali symbole Kraju Rad, takie jak pomniki Lenina. Zachowało się wiele zdjęć, na których niemieccy żołnierze fotografują się w pobliżu takich postumentów.

grupę bojową, wysłaną następnie na ten odcinek frontu. 2 VIII czołgi 1. Gr.Panc. doszli do Pierwomajaska, odcinając 6. i 12. Armię. Z rejonu Humania armiom radzieckim zagroziła także niemiecka 17. Armia, która przerwała zorganizowaną tam obronę. Rosjanie podjęli decyzję o przerzuceniu za Dniepr możliwie wszystkich jednostek. Do końca sierpnia zdołano przeprowadzić tylko 9. i 18. Armię (część jednostek 9. Armii utworzyła Samodzielną Armię Nadmorską, która broniła Odessy). Próbowano zażegnać trudną sytuację 6. i 12. Armii, wprowadzając w rejon Zaporoża odwodową 38. Armię, jednak Niemcy włączyli do walk 2. Gr.Panc. oraz 2. Armię z Grupy Armii „Środek”.

19 VIII Naczelne Dowództwo nakazało „uporczywą” obronę rubieży wzdłuż Dniepru, okręgu kijowskiego i dnipro-

pietrowskiego. W tym celu do walki skierowano 5., 26. i 37. Armię oraz nowo utworzoną 40. Armię (dowodzoną przez gen. Konstantina Podłasa). Natarcie na prawym skrzydle (niemiecka 2. Armia i 2. Gr.Panc.) spowodowało częściowe załamanie się obrony radzieckiej. 6. Armia zdołała dojść do Dniepru. Doprowadziło to do zamknięcia w okrążeniu 21., 5. i 37. Armii. Na lewym skrzydle Frontu Południowo-Zachodniego nacierająca 1. Gr.Panc. zdołała uchwycić przyczółek w rejonie Kremieńczuga, oznaczało to możliwość połączenia się nacierających jednostek niemieckich. Dowództwo radzieckie

nakazało rozpoczęcie natarcia 40. Armii, którego celem miało być przerwanie okrążenia. Gen. Podłasa nie był w stanie wykonać tego zadania. Dowódca Frontu Południowo-Zachodniego, marsz. Siemion Budionny, zaproponował wycofanie wszystkich sił frontu za linię Dniepru do rzeki Psioł. Rosjanie rozpoczęli przygotowania do ewakuacji. 13 IX czołgi z 1. Gr.Panc. spotkały się z jednostkami 2. Gr.Panc., zamykając tym samym w okrążeniu cztery armie radzieckie.

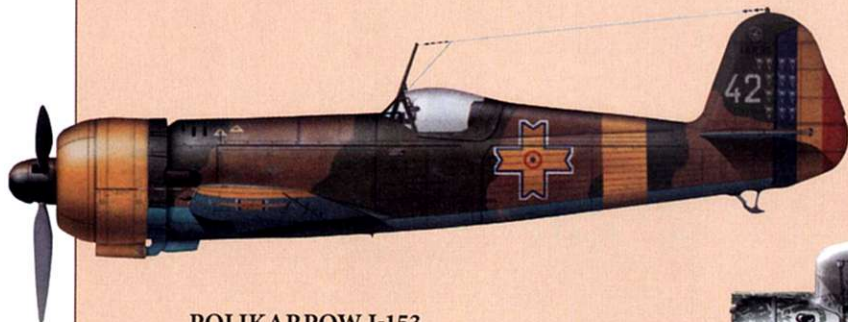
9 IX 11. Armia zdołała sforsować Dniepr i osiągnęła przesmyki krymskie, obie radzieckie armie (18. i 9.) zostały zepchnięte w rejon Nikopola i jeziora Mołocznyj Łyman. Oznaczało to, że Krym stracił połączenia lądowe z resztą terytorium ZSRR i został odcięty. Na Krymie znajdowała się słaba radziecka 51. Armia. Niemcy zbliżyli się do ważnego ośrodka radzieckiej gospodarki, jakim było Zagłębie Donieckie.

MŁODSZY SIERŻANT WOJSK PANCERNYCH ARMII CZERWONEJ, KRYM, LIPIEC 1941 R.

Widoczny na ilustracji czołgista nosi kapelusz, który wprowadzono do umundurowania radzieckiego personelu wojskowego służącego na Krymie, w Azji Centralnej i na północnym Kaukazie w marcu 1938 r. Bluza mundurowa i spodnie są wzmocnione na łokciach i kolanach. Na wylogach kołnierza widoczne są naszywki w barwach rodzaju broni, w jakich służy żołnierz. W tym przypadku są one czarne z czerwonymi pasami (takie same nosili artylerzyści), przypięty do nich jest niewielki metalowy znaczek w kolorze złotym, przedstawiający czołg. Znaczniki tego rodzaju dodatkowo identyfikowały rodzaj wojsk, w których służyła osoba nosząca mundur. Było to konieczne, ponieważ sam kolor naszywek często oznaczał kilka różnych rodzajów broni, dodatkowo, wszystkie naszywki oficerskie miały złote paski.

SAMOLOTY NA FRONCIE WSCHODNIM – 1941 R.

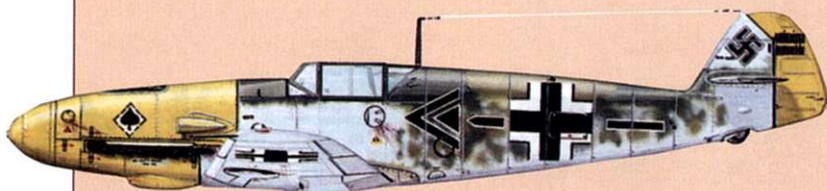
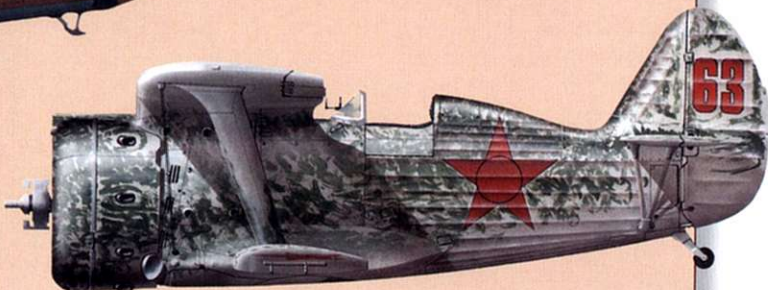

I.A.R. 80 NR 42

Ten samolot brał udział w wyzwolaniu Besarabii latem 1941 r.

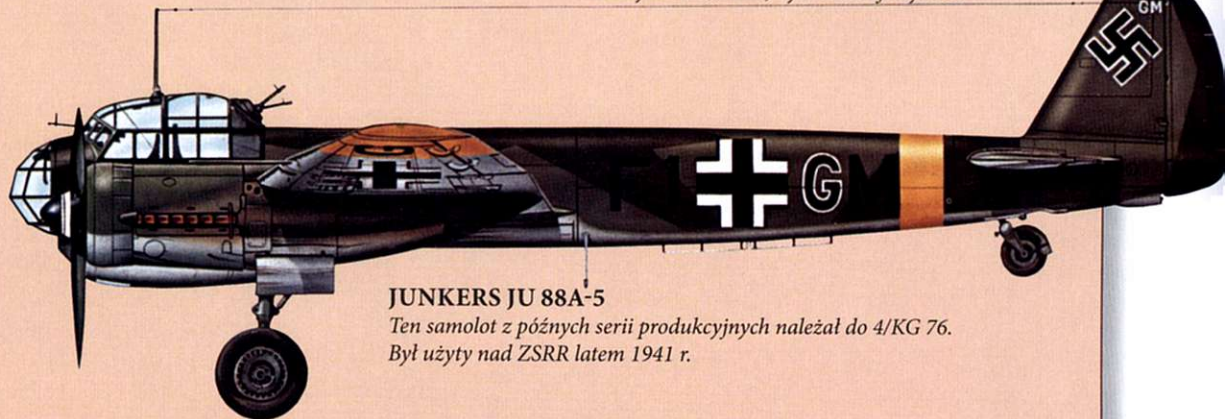
POLIKARPOW I-153

Samolot należał do 160. Pułku Myśliwskiego 42. Dywizji Myśliwskiej, został porzucony na lotnisku pod Mińskiem. Początkowo płatowiec był srebrny, a zielone plamy zaczęto nanosić na samoloty po walkach z Japończykami nad Chalchyn-goł w 1939 r.

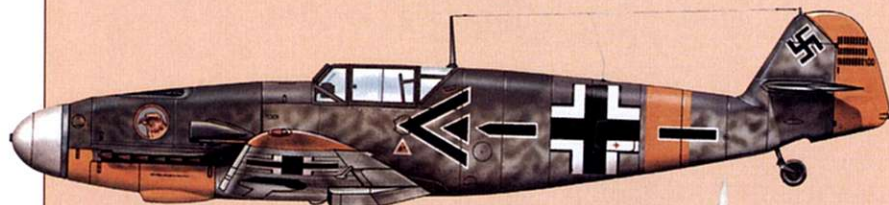
MESSERSCHMITT BF 109F-2 W.NR. 8326 Z JG 53

Egzemplarz stacjonował na zdobytym lotnisku Dubno. Pilotem był Günther von Maltzahn, który 15 VII uszkodził go podczas lądowania. Ta wersja „stodziewiątki” była szybsza i bardziej zwrotna od wersji E, ale jej uzbrojenie (1 działko 15 mm i 2 karabiny maszynowe 7,9 mm) było mało efektywne.

JUNKERS JU 88A-5

Ten samolot z późnych serii produkcyjnych należał do 4/KG 76. Był użyty nad ZSRR latem 1941 r.

MESSERSCHMITT BF 109F-2 Z JG 51

Na tym samolocie latał niemiecki as myśliwski Werner Mölders.

SAMOLOT MYŚLIWSKI POLIKARPOW I-16 TYP 10

Był to przedstawiciel starszych wersji tego samolotu, które na początku działań wojennych występowały jeszcze w znacznych ilościach.

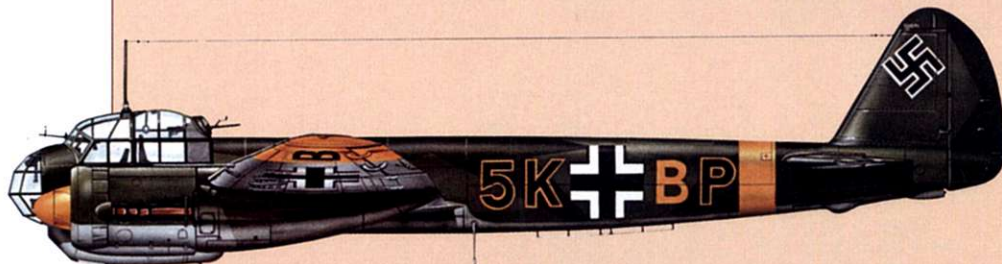

SAMOLOT BOMBOWY SB 2M-103A

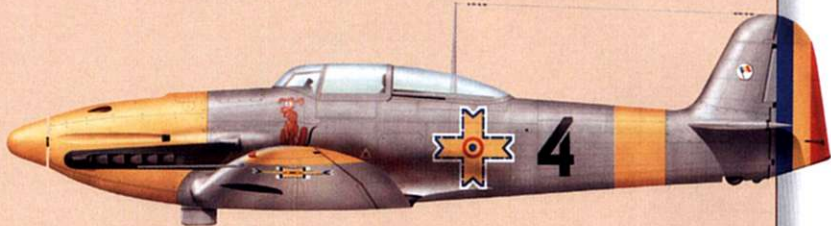
Egzemplarz należał do pilota Tanatorowa z 94. Pułku Bombowego, który walczył na Froncie Południowo-Zachodnim w sierpniu 1941 r. Bombowce tego typu odznaczały się dużą zwrotnością, pełny zakręt wykonywały w ciągu zaledwie 29 sekund.

JUNKERS JU 88A-4 Z 6/KG 3 BLITZ (BŁYSKAWICA)

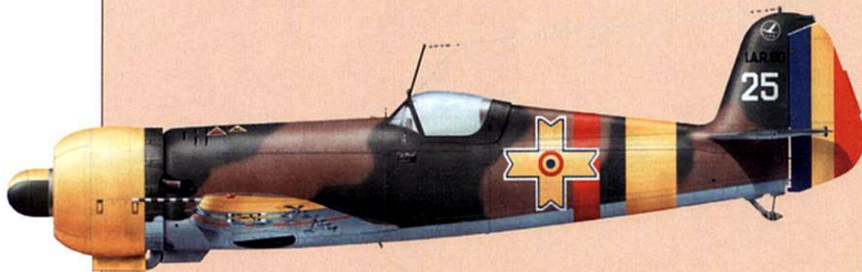
Samolot walczył na froncie wschodnim w pierwszych miesiącach starć. Posiada elementy szybkiej identyfikacji na kadłubie i spodzie płata. Litera kodu na kadłubie w celu lepszej widoczności otoczono żółtą obwódką. Choć nie wynika to z numeracji typu, była to nowsza wersja Ju 88, użyta po raz pierwszy na większą skalę podczas operacji „Barbarossa”.

SAMOLOT MYŚLIWSKI HE 112

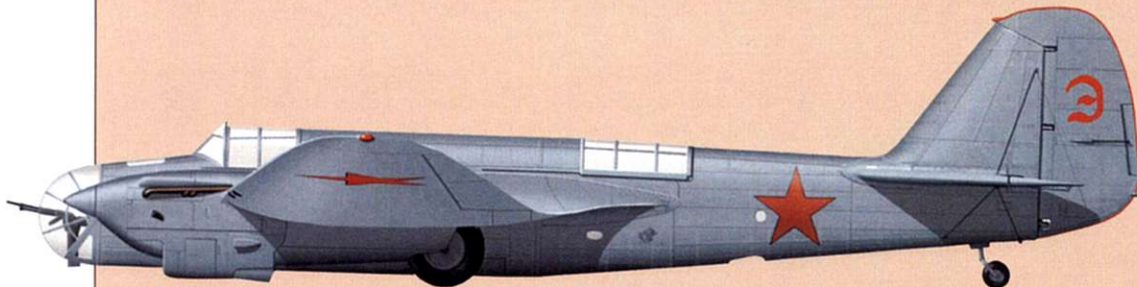
Egzemplarz w barwach rumuńskich z numerem 4 latał w 51. Eskadrze Myśliwskiej 5. Grupy Myśliwców. Pilotujący go ppor. Teodor Moscu 22 VI zgłosił zestrzelenie między godz. 4:30 a 4:50 dwóch radzieckich I-16 na pewno i jednego prawdopodobnie.

I.A.R. 80 NR 25

Model w typowym malowaniu rumuńskich samolotów myśliwskich. Żółte elementy szybkiej identyfikacji nosiły wszystkie samoloty używane na froncie wschodnim. Samolot należał do 59. Eskadry 8. Grupy Myśliwców. Sierż. Mirila Vasile 21 VII zestrzelił na nim radziecki samolot rozpoznawczy.

SAMOLOT MYŚLIWSKI MIG-3

Model pochodzący z wczesnych serii produkcyjnych, latający w 7. Pułku Myśliwskim. Maszyna brała udział w obronie Leningradu latem 1941 r. Płatowiec ma typowy dla tego okresu kamuflaż z czarnych plam naniesionych na oliwkowe tło.

SAMOLOT BOMBOWY SB 2M-103A

Samolot należał prawdopodobnie do dowódcy eskadry. Został porzucony na jednym z lotnisk. W 1941 r. wiele samolotów radzieckich latało bez malowania maskującego.

MALI SOJUSZNICY HITLERA

Uczestnikami wojny oprócz wielkiej trójki – Osi Berlin – Rzym – Tokio – byli także sojusznicy państw, których stolicami są wymienione miasta. Najbardziej liczni byli sojusznicy III Rzeszy. Część z tych państw, jak Słowacja i Chorwacja, była całkowicie uzależniona od swojego protektora, wyłącznie jemu zawdzięczając swoje istnienie. W znacznie lepszej sytuacji znalazły się Węgry i Bułgaria, które formalnie były niezależne, choć związane z Niemcami sojuszami państwowymi i wojskowymi. Podobnie wyglądała sytuacja Rumunii, jedyne go sojusznika III Rzeszy walczącego z ZSRR od pierwszych minut trwania operacji „Barbarossa”. Zupełnie inaczej wyglądała pozycja Finlandii, która nie zamierzała brać udziału w tej wojnie, choć była związana z Niemcami układem o pomocy. Finlandia, niemal całkowicie niezależna od niemieckich wpływów, została wciągnięta do wojny przez Związek Radziecki, który w pierwszych dniach działań wojennych był tak pewien swego rychłego zwycięstwa, że postanowił zaatakować kraj zupełnie do tej wojny nieprzygotowany.

Stopień uzależnienia wymienionych państw od III Rzeszy był także związany z ich zasadami ustrojowymi. Wyjątkiem wśród nich była demokratyczna Finlandia. W pozostałych krajach rządy były mniej lub bardziej autorytarne, a im twardsza była dyktatura, tym większe uzależnienie od Niemiec. Z drugiej strony, państwa te nie tworzyły wspólnego bloku wojskowego i nie zawierały ze sobą sojuszy, częstokroć nawet były ze sobą skonfliktowane. Przykładowo Węgry miały zbrojny zatarg ze Słowacją i bliski wojny spór o Siedmiogród z Rumunią. Sojusz z Hitlerem stanowił dla Słowacji i Chorwacji gwarancję egzystencji, a dla Węgier i Rumunii perspektywę odzyskania utraconych terytoriów. Dla Finlandii stanowił on gwarancję zachowania niepodległości. Wszystkie te państwa, często bardzo niechętnie samej ideologii nazizmu, łączyła obawa, czy nawet strach, przed radzieckim ekspansjonizmem i ideologią komunistyczną. Świeża była pamięć o tragicznym losie republik nadbałtyckich, zagarniętych w chwili, kiedy europejskie demokra-

Tankietki CV.33 jednego z oddziałów węgierskich wkraczają na Ruś Zakarpacką.

cje musiały walczyć o przetrwanie na polach Francji.

Armie tych państw, które najczęściej miały słabo rozwinięty przemysł, posiadały ograniczone możliwości pozyskania uzbrojenia i wyposażenia rodzimej produkcji, były zdane głównie na dostawy z Niemiec. Dość wysoki był poziom wykształcenia, prowadzonego najczęściej według niemieckich wzorów, bardzo duży był też zapał do walki. Pod tym względem ci sojusznicy znacznie przewyższali Włochów.

BUŁGARIA

Rządzący krajem car Borys III w marcu 1941 r. został zmuszony, wskutek niemieckich nacisków, do przystąpienia do paktu trzech. Udostępnił potem tery-

torium Bułgarii wojskom niemieckim, które zaatakowały Grecję i Jugosławię. Pomimo jugosłowiańskich nalotów na bułgarskie terytorium w walkach nie wzięła udziału armia bułgarska, choć potem uczestniczyła ona w okupacji Macedonii i części ziem greckich. Do wojny ze Związkiem Radzieckim, mimo silnych nacisków ze strony III Rzeszy, Bułgaria nie przystąpiła, cały czas utrzymywała stosunki dyplomatyczne z tym państwem. Na stanowisko Bułgarii niewątpliwie zaważyła wdzięczność dla wschodniego sąsiada za pomoc w odzyskaniu niepodległości w 1878 r. Decyzja cara Borysa III z 25 XI 1941 r. o przystąpieniu do paktu antykominternowskiego uwikłała jednak kraj w wojnę z Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi.

CHORWACJA

Państwo to od 1918 r. było częścią Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców, przekształconego w 1929 r. w Królestwo Jugosławii. W sierpniu 1939 r. Chorwacja uzyskała autonomię. Po upadku Jugosławii nacjonałisti kierowani przez Slavko Kvaternika doprowadzili do utworzenia 10 IV 1941 r. Niezależnego Państwa Chorwackiego, mającego powierzchnię 98 500 km², liczącego 6,3 mln mieszkańców. Na czele nowego państwa stanął Ante Pavelić. Natychmiast po utworzeniu armia nowego państwa zaangażowała się w wojnę partyzancką z rojalistami i komunistami. Jednocześnie powstała licząca ok. 30 tys. członków milicja ustaszowska, fanatyczna i dobrze wyszkolona. W działaniach na terenie ZSRR wziął udział utworzony 1 VII 1941 r. Legion Chorwacki, włączony na froncie do 100. Dywizji Strzelców (Jäger).

Kapitan chorwackiego Legionu Lotniczego.

Także w Luftwaffe działało kilka eskadr z chorwackim personelem.

FINLANDIA

Kraj był wyczerpany wojną zimową, ale w obliczu nieustannego zagrożenia konieczne było ciągle wzmacnianie armii, liczone się bowiem z wybuchem kolejnego konfliktu. W takiej sytuacji jedynym naturalnym sojusznikiem stała się III Rzesza, która dostarczała Finlandii sprzęt wojskowy, zresztą głównie ten, który sama zdobyła wcześniej na aliantach. Jednocześnie również dla Niemiec Finlandia była cennym sojusznikiem, ponieważ przez jej terytorium wiodł szlak tranzytowy rud żelaza i niklu, niezbędnych dla niemieckiego przemysłu zbrojeniowego.

Na początku 1941 r. fiński parlament uznał, że konflikt radziecko-niemiecki jest nieuchronny, w związku z czym podjęto kroki zmierzające do rozbudowy liczącej wtedy zaledwie 109 tys. żołnierzy armii. Mobilizację w Finlandii ogłoszono 17 VI 1941 r., jednocześnie, zgodnie z jednym z punktów wcześniejszych uzgodnień traktatowych, udostępniono własne lotniska niemieckiej Luftwaffe. Po 22 VI lotnictwo radzieckie dokonało kilkudziesięciu nalotów na te lotniska, jednak osiągnięte rezultaty były mizerne. Znacznie łatwiejszym celem były duże fińskie miasta, które 25 VI stały się celem radzieckich silnych nalotów, przeprowadzonych przez samoloty radzieckiej Floty Bałtyckiej. Przyniosły one duże straty wśród cywili i materiałow. Jednocześnie doszło do ataków na fińskie oddziały, przeprowadzono też wypadki na terytorium fińskie. W odpowiedzi 26 VI 1941 r. Finlandia wypowiedziała wojnę Związkowi Radzieckiemu. Celem tego kraju było odzyskanie terytorium zagarniętego przez ZSRR w 1940 r. Zmobilizowana armia fińska liczyła 475 tys. żołnierzy.

DZIAŁANIA ARMII FIŃSKIEJ W OPERACJI „BARBAROSSA”

Zgodnie z porozumieniem pomiędzy fińskim sztabem generalnym a dowództwem niemieckiej Armii „Norwegia” jednostki armii fińskiej miały działać na południe od linii Oulu – Kajaani – Luvajärvi. Finowie zdołali łącznie zmobilizować 16 dywizji piechoty, 2 brygady strzelców (Jäger) i 1 brygadę

Żołnierze fińscy na froncie wschodnim.

kawalerii. Jeszcze w trakcie rozmów dyplomatycznych pomiędzy III Rzeszą a Finlandią Finowie deklarowali, że ich działania będą polegać głównie na odzyskaniu terenów utraconych w trakcie wojny zimowej i otwarcie stwierdzali, że Niemcy nie mogą się spodziewać z ich strony ofensywnych poczynań, np. wobec Leningradu. Główne siły fińskie zostały zgrupowane w IV Korpusie gen. Oescha, składającym się z 4., 8. i 12. DP oraz 2. Brygady Obrony Wybrzeża i II Korpusie gen. Laatikainena, w składzie 2., 10., 15. i 18. DP. Oba korpusy otrzymały zadanie wyparcia wojsk radzieckich z obszaru Przesmyku Karelskiego i zdobycie Viipuri (Wyborga). Drugim fińskim związkiem taktycznym była Armia „Karelia”, dowodzona przez gen. por. Heinrichsa. Składała się z VII Korpusu gen. Häggglunda (7. i 19. DP), VI Korpusu gen. Talveli (1., 5., 11. DP) oraz 1. Brygady Strzelców (Bryg. Strz.), Grupy „Oinonen” w składzie: brygada kawalerii, 2. Bryg. Strz. oraz niemiecka 163. DP. Obszarem działania Armii „Karelia” były tereny na północ od jeziora Ładoga, czyli Przesmyku Olonets. Na północy działały samodzielnie 14. oraz 6. DP. Fiński III Korpus gen. Siilasvuo współdziałał z niemieckim XXXVI Korpusem. Wojska radzieckie na obszarze Przesmyku Karelskiego uformowane były w 23. Armię (123., 43., 115., 142., 165. DS oraz 198. DZmech.),

Samolot zwiadowczy Fw 190 startuje z fińskiego lotniska do lotu zwiadowczego nad ZSRR, lato 1941 r.

na północ od jeziora Ładoga tworzyły 7. Armie (54., 242., 337. i 168. DS), dalej na północ w rejonie Murmańska znajdowała się 14. Armia (42. Korpus – 104., 122. DS i 1. DPanc. oraz samodzielne 14. i 52. DS). Jako pierwsza do działań przystąpiła Armia „Karelia”. Natarcie rozpoczęło się 10 VII i po czternastu dniach Finowie osiągnęli granicę państwową z 1939 r. 31 VII działania rozpoczął II Korpus, który nacierał na Hiitola. Radziecka 23. Armia została niemal całkowicie okrążona. Przyparte do jeziora Ładoga radzieckie dywizje musiały zostać ewakuowane przez jednostki Floty Ładoskiej. To co nie udało się żołnierzom II Korpusu, w pełni powiodło się VII Korpusowi. Szybkie natarcie rozpoczęte 21 VIII doprowadziło do okrążenia jednostek radzieckich w rejonie Viipuri. Do niewoli dostało się 16 tys. czerwonoarmistów. 4 IX swoje natarcie wznowiła Armia „Karelia”. VI Korpus wdarł się na głębokość ponad 20 km w terytorium radzieckie i zajął Lotinapelto. Szybkość działań całkowicie zaskoczyła Rosjan. Finowie zdołali przerwać strategiczną linię kolejową Leningrad – Murmańsk, co było ich najważniejszym zadaniem. Działająca samodzielnie 14. DP, we współdziałaniu z Grupą „Oinonen”, zajęła miejscowość Rukajärvi. W dalszym okresie armia fińska ograniczyła się do

Bombowce Heinkel He 111H-3 aż do 1943 r. były jedynymi nowoczesnymi maszynami tej klasy, jakimi dysponowała Rumunia.

przeprowadzania patroli i blokowania jednostek radzieckich.

RUMUNIA

Ten kraj był najsilniejszym z państw sojuszniczych III Rzeszy, miał też silną motywację do walki z ZSRR – chęć odzyskania Besarabii i części Mołdawii, zagarniętych przez Stalina. Przed II wojną światową Rumunia była państwem stosunkowo demokratycznym, gdzie zwalczano zarówno komunizm, jak i faszyzm. W 1938 r. król Karol II wprowadził jednak rządy dyktatorskie i rozwiązał partie polityczne. Od 1939 r. III Rzesza zaczęła podporządkowywać sobie kraj gospodarczo, wskutek czego znacznie zwiększyły się niemieckie wpływy polityczne. W następnym roku Rumunia została zmuszona do oddania części swego terytorium: w czerwcu ZSRR przejął Besarabię i Bukowinę Północną, w sierpniu Węgry część Siedmiogrodu, we wrześniu Bułgaria otrzymała Dobrudżę Południową. Jednocześnie Rumunia wystąpiła z Ligi Narodów. We wrześniu abdykował Karol II, następcą na tronie został jego syn Michał I. Stanowisko szefa rządu objął Ion Antonescu, faktyczny władca państwa. W październiku do Rumunii wkroczyła armia niemiecka, która obsadziła strategiczne punkty kraju. Miesiąc później Rumunia przystąpiła do paktu antykominternowskiego. Rolnicza i słabo rozwinięta Rumunia miała jeden wielki atut – rejon Ploeshti, gdzie na dużą skalę wydobywano ropę naftową. Drugim była flota wojenna, która choć niewielka, potencjalnie mogła zadać duże straty nieprzyjacielowi.

DZIAŁANIA ARMII RUMUŃSKIEJ W OPERACJI „BARBAROSSA”

Rumunia wystawiła największy kontyngent wojskowy, przeznaczony do walki z ZSRR, spośród wszystkich państw so-

juszniczych III Rzeszy. 11 VI 1941 r. ogłoszono mobilizację armii rumuńskiej. Do działań bojowych skierowano Grupę „Antonescu”, która składała się z 3. i 4. Armii. 3. Armia dowodził gen. Petre Dumitrescu, w jej składzie znajdowały się: Korpus Kawalerii (5. i 6. Brygada Kawalerii (Bryg. Kaw.), 1. DPanc. oraz 6. DP), a także Korpus Górski (7. DP, 8. Bryg. Kaw. oraz 1., 2. i 4. Brygada Górską). 4. Armia składała się z: V Korpusu (21. DP, Dywizja Forteczna, Dywizja Gwardii), III Korpusu (11., 15. DP oraz 35. Dywizja Rezerwowa (DRez.)), XI Korpusu (1. i 2. Brygada Forteczna) oraz II Korpusu (9. i 10. DP). Armia dowodził gen. Nicolae Ciupecrca. Łącznie Grupa „Antonescu” liczyła 325 700 żołnierzy.

3. Armia miała za zadanie wkroczyć do Bukowiny Północnej. Korpus Kawalerii został podporządkowany dowództwu niemieckiej 11. Armii (podlegał XI Korpusowi operującemu w kierunku Mohylewa), natomiast Korpus Górski działał pod rozkazami sztabu rumuńskiego. W niemieckim XXX i XXXXIV Korpusie znajdowały się także 5., 8., 13 i 14. DP, które skierowano w rejon Bălți – Dubăsari. III Korpus rumuński miał za zadanie zdobyć Kiszyniów, V Korpus nacierał na kierunku Falcui. Działania bojowe XI Korpusu polegały na osłanianiu rzeki Prut. Samodzielny II Korpus miał przekroczyć Dunaj i zająć pozycję obronną w delcie rzeki. Jedynym nowoczesnym związkiem operacyjnym była 1. DPanc., posiadająca na stanie 126 czołgów Skoda R 2 oraz 75 czołgów Renault R 35. Pozostałe dywizje i brygady były wyposażone w uzbrojenie pamiętające czasy I wojny światowej. Rumuni walczyli jednak nie o niemieckie interesy, lecz o swoje ziemie utracone w 1940 r.

3 VII 1. DPanc. przekroczyła graniczną rzekę Prut i wraz z 5. i 6.

Bryg. Kaw. skierowała się na Mohylew. 4 VII doszło do starcia z oddziałami 74. i 176. DS (z radzieckiego 2. KZmech.). W walkach zniszczono dwa czołgi T-28, stracono jeden czołg Skoda R-2. V. Korpus w tym czasie także przekroczył Prut i skierował się na Tiganca. Na drodze oddziałów rumuńskich znalazły się 25. 51. i 150. DS. Wywiązały się ciężkie walki. W efekcie straty Dywizji Gwardii wyniosły 2700 zabitych i rannych, natomiast 21. DP straciła aż 6 tys. żołnierzy. Niekorzystna sytuacja zaistniała na odcinku obsadzonym przez siły III Korpusu. Radzieckie 5. i 95. DS oraz 9. Dywizja Kawalerii powstrzymały napór wojsk rumuńskich, a następnie przeszły do kontrnatarcia. Atak radziecki częściowo powstrzymał atak z flanki

Głównym uzbrojeniem rumuńskich dywizjonów artylerii na początku 1941 r. była francuska armata Schneider M.1897 75 mm.

niemieckiego XXXXIV Korpusu, jednak dopiero skierowanie w rejon walk 1. DPanc. zażegnało niebezpieczeństwo przerwania linii rumuńskiej obrony. Rosjanie zostali wyparci z Besarabii 26 VII. Straty rumuńskie wyniosły: 4 tys. zabitych, 12 120 rannych oraz 5500 zaginionych. 27 VII nadrzędne dowództwo niemieckie skierowało jednostki Grupy „Antonescu” do forsowania Dniestru, a następnie nakazało im prowadzenie działań w kierunku Odessy, która była głównym celem natarcia. Gen. Antonescu odmówił jednak wydania odpowiednich rozkazów, zaskakując swoim stanowiskiem Niemców. Należy jednak przypomnieć, że utrata Besarabii przez Rumunię była skutkiem współpracy niemiecko-radzieckiej. Także utrata Transylwanii (węgierskiego Siedmiogrodu) nastąpiła w wyniku zdecydowanych nacisków niemieckich. 6 VIII w Berdyczowie doszło do spotkania pomiędzy Hitlerem i Antonescu. Hitler zaoferował obszar radzieckiej Mołdawii jako

Rumuński lekki czołg rozpoznawczy R-1.

rekompensatę. Rumuni zgodzili się kontynuować wojnę przeciwko ZSRR. Rejon Odessy był broniący przez 25., 95. i 421. DS (421. DS została sformowana z oddziałów granicznych, złożonych z marynarzy Floty Czarnomorskiej) oraz 2. DKaw. Dywizje te tworzyły Samodzielną Armię Nadmorską. Łącznie liczyły 86 tys. żołnierzy oraz ok. 100 czołgów. Dodatkowo Rosjanie mogli zmobilizować ok. 35 tys. robotników zatrudnionych w zakładach przemysłowych. 6 VIII V Korpus (1. Bryg. Kaw. i 15. DP) przekroczył Dniestr i skierował się na Odessę, chcąc zamknąć od zachodu pierścień okrążenia. 1. pułk pancerny został przydzielony do 15. DP. Do ciężkich walk doszło w rejonie miejscowości Bujalik. W dniach 11–14 VIII Rumuni stracili tam aż 37 czołgów (zniszczonych i uszkodzonych). Od południa okrążenie Odessy próbowała zamknąć 1. Bryg. Kaw., jednak jej natarcie zostało powstrzymane przez radziecką 30. DGór. 2. pułk pancerny przydzielono wówczas do V Korpusu (21. DP, Dywizja Forteczna i Dywizja Gwardii). Pułk posiadał zaledwie 43 czołgi Renault R 35. 14 VIII w rejonie Odessy znajdowały się V Korpus, III Korpus (7., 11. i 3. DP), I Korpus i IV Korpus (1. DPanc., 9. Bryg. Kaw. i 5. DP). Łącznie rumuńska 4. Armia posiadała ok. 120 tys. żołnierzy. Przewaga Rumunów istniała jednak tylko na papierze. Rosjanie dysponowali doskonałymi armatami kalibru 76 i 45 mm, które budziły postrach wśród rumuńskich czołgistów. 27 VII ze 105 czołgów Skoda R-2 nadawało się do walki tylko 12 maszyn, 46 było uszkodzonych ogniem przeciwpancernym. W związku z katastrofalną sytuacją w 1. DPanc. odesłano

Czołgi Skoda R-2 z 1. pułku pancernego.

ją z frontu. W sierpniu 1941 r. Rumuni stracili ok. 27 tys. poległych i rannych w trakcie walk o Odessę. Kolejny miesiąc nie przyniósł rozstrzygnięcia, powiększały się tylko straty w ludziach, które sięgały już 60 tys., rosło także zniecierpliwienie Niemców. Położenie Odessy sprzyjało jednak obronie. Ostrzał pozycji rumuńskich prowadziły okręty Floty Czarnomorskiej, przez cały czas oblężenia obrońcy otrzymywali uzupełnienia, na bieżąco ewakuowano rannych. Miasto padło dopiero 15 X. 4. Armia poniosła straty w następującej wysokości: 18 tys. zabitych, 64 tys. rannych oraz 11,5 tys. zaginionych. Rosjanie stracili w walkach o Odessę: 16,5 tys. zabitych, 12,5 tys. zaginionych, 24,6 tys. rannych, a także 16 tys. żołnierzy wziętych do niewoli.

SŁOWACJA

Separatystyczne dążenia Słowaków znalazły swój wyraz w proklamacji niezależności, ogłoszonej przez parlament słowacki 14 III 1939 r. pod naciskiem Niemiec. Na czele nowo powstałego państwa stanął ksiądz dr Jozef Tiso, będący jednocześnie prezydentem

i przewodniczącym Rady Państwa. Nowy twór państwowy natychmiast znalazł się w konflikcie zbrojnym z Węgrami. Słowacja poniosła porażkę, utraciła część terytorium. Wymusiło to zawarcie z Niemcami paktu obronnego, zabezpieczającego kraj przed kolejną agresją ze strony Węgier. W wyniku układu Słowacja stała się niemieckim protektoratem z elementami suwerenności. Jednocześnie rozpoczęto formowanie armii opartej na przedwojennych wzorach czechosłowackich. W sierpniu 1939 r. na Słowację wkroczyły wojska niemieckie, które później wzięły udział w napaści na Polskę. Współpracowały z nimi dwie słowackie dywizje, zgrupowanie wojsk szybkich i lotnictwo. Do paktu trzech Słowacja przystąpiła 24 XI 1940 r. Wojna ze Związkiem Radzieckim dla Słowacji rozpoczęła się już 23 VI 1941 r. Na front wysłano Korpus Armijny złożony z dwóch dywizji piechoty i częściowo zmotoryzowanej brygady lekkiej z batalionem czołgów, łącznie 40 393 żołnierzy i 2706 pojazdów. Oddziały te wyznaczono do ochrony szlaków komunikacyjnych. Do działań na froncie utworzono „Grupę Szybką”, złożoną z batalionu czołgów (czeskiej produkcji), batalionu piechoty zmotoryzowanej, batalionu artylerii i batalionu saperów. Oddział był całkowicie podporządkowany Wehrmachtowi, ale dowódcy byli Słowakami.

DZIAŁANIA ARMII SŁOWACKIEJ W OPERACJI „BARBAROSSA”

Dowódcą „Grupy Szybkiej” mianowano płk. Pilfouska. W jej skład wszedł: sztab (z 2. DP), szwadron kawalerii (JPO-2), oddział pancerny (dwie kompanie czołgów oraz dwie kompanie art. ppanc.), zmotoryzowany oddział piechoty (z 6. pułku piechoty), zmotoryzowany oddział

Myśliwce Avia B-534 aż do 1942 r. były podstawową maszyną myśliwską lotnictwa słowackiego.

rozpoznawczy (z 11. pułku rozpoznawczego) oraz służby kwatermistrzowskie i sanitarne (głównie z 2. DP). Łącznie w „Grupie Szybkiej” było 59 oficerów, 27 podoficerów, 1824 szeregowców. Jej uzbrojenie stanowiło 813 karabinów, 661 pistoletów, 183 lekkie i ciężkie karabiny maszynowe, 16 armat ppanc., 4 armaty kalibru 75 mm, 15 armat kalibru 100 mm, 3 samochody pancerne „Tatra”, 30 czołgów LT. 35, 10 czołgów LT. 38, 7 czołgów LT. 40, 183 samochody ciężarowe, 49 samochodów osobowych, 33 motocykle oraz 112 koni wierzchowych. Równocześnie przystąpiono do formowania Korpusu Polowego, w którym miały się znajdować dwie dywizje piechoty, dwa pułki rozpoznawcze, kompania czołgów, saperzy. W Korpusie miało być 50 tys. ludzi. 30 VI 1941 r. skierowano go na front.

25 VI „Grupa Szybka” przeszła San i skierowała się na Krościenko. Do pierwszych starć doszło w rejonie Wojtkowa i Trzciańca. Następnie w rejonie Sanoka grupa dostała się pod silny ostrzał radziecki, prowadzony z umocnionej linii obronnej, wyposażonej w bunkry. Do walki skierowano czołgi z 1. i 2. kompanii. Jeden czołg LT. 38 został uszkodzony, załoga zmuszona była go porzucić. Radzieccy

obroncy zniszczyli w chwilę potem drugi czołg. Ostrzał armat kalibru 75 mm nie zdołał zniszczyć radzieckich bunkrów. Dopiero śmiały atak piechoty doprowadził do ich zdobycia. „Grupa Szybka” skierowała się następnie w rejon Sambor – Lwów, gdzie dotarła 8 VII. W Samborze jednostkę przekształcono w „Brygadę Szybką” (dodano m.in. 3. kompanię czołgów). Brygada 12 VII została skierowana do Tarnopola, gdzie włączono ją w skład niemieckiego XXXIX Korpusu. Pierwszym jej zadaniem było zdobycie obszaru Lipowiec – Iljince. W natarciu na Lipowiec brygada miała wspierać niemiecką 97. DP, przeciwnikiem była radziecka 44. DS dowodzona przez gen. Kocenka. W natarciu piechotę wspierało osiem czołgów z 3. kompanii. Dwa zostały zniszczone ogniem artylerii ppanc. Słowacy zdołali opanować część zabudowań, jednak silny ogień artylerii zmusił ich do wycofania. Ponowne natarcie, wsparte pięcioma czołgami z 2. kompanii i jednym z 1. kompanii, znów spotkało się z silnym oporem jednostek radzieckich. Wieczorem zdołano jednak przełamać pozycje obrońców i Lipowiec został zdobyty. W walkach stracono 5 czołgów, dalsze 7 było ciężko uszkodzonych. Walki o Lipowiec pokazały, że brygada słowacka jest niezdolna do prowadzenia samodzielnych działań bojowych.

W Tarnopolu kończyła się formować Dywizja Szybka pod dowództwem płk. Turaneca. Formowanie zakończono 18 VII i dywizja została skierowana na front w rejonie Białej Cerkwi, gdzie połączono ją z „Brygadą Szybką”.

Dywizja Szybka zluzowała 14 IX w rejonie Chodosowki 514. pułk piechoty z 294. DP. Wzięła udział w likwi-

Węgierskie tankietki CV.35.

dowaniu kotła kijowskiego, podlegała XXXIV Korpusowi. W rejonie

Dniepru wzięła do niewoli 1700 żołnierzy radzieckich. Siły dywizji był nieporównywalne z jednostkami niemieckimi. Słowacy zmobilizowali swoje najlepsze oddziały, dysponowali jednak przestarzałym uzbrojeniem oraz niewystarczającą ilością wyposażenia.

WĘGRY

Państwo to, w wyniku traktatów podpisywanych po I wojnie światowej, utraciło na korzyść swoich sąsiadów 71,8% terytorium i 60,7% ludności. W nieuniknionych w takich przypadkach konfliktach i zatargach granicznych słaba armia węgierska nie mogła odegrać większej roli. Szukano więc poparcia we Włoszech i Niemczech. W marcu 1938 r. Węgry poparły przyłączenie Austrii do III Rzeszy, w sierpniu wymogły zgodę na stworzenie armii normalnej wielkości. W listopadzie, korzystając z sytuacji, w jakiej znalazła się Czechosłowacja, zajęto część Słowacji. W marcu następnego roku Węgry wchłonęły także Ruś Podkarpacką, dzięki czemu przez kilka miesięcy istniała granica polsko-węgierska. Próba zagarnięcia kolejnej części Słowacji doprowadziła do zbrojnego konfliktu, zahamowanego przez III Rzeszę. W sierpniu 1940 r. Węgrom udało się odzyskać część Siedmiogrodu. Na czele państwa węgierskiego, będącego formalnie monarchią, stał adm. Miklós Horthy, próbujący utrzymywać dobre stosunki także z Wielką Brytanią. W kwietniu 1941 r. Węgry wzięły udział w agresji na Jugosławię, licząc na aneksję kolejnych ziem. Do udziału w wojnie ze Związkiem Radzieckim odnoszono

się z rezerwą, wiele wskazuje na to, że udział ten wymuszono za pomocą prowokacji. Trzy miasta węgierskie (m.in. Kassa, czyli Koszyce) 26 VI 1941 r. zostały zbombardowane przez niezidentyfikowane samoloty przy użyciu bomb produkcji radzieckiej, zapewne zdobytych w trakcie pierwszych dni trwania operacji „Barbarossa”. Samolotami miały być rumuńskie Łosie, choć możliwe jest też, że były to niemieckie B.71, będące wersją radzieckich bombowców SB. Następnego dnia radziecki samolot myśliwski I-16 ostrzelał pociąg pasażerski. Również i ta maszyna mogła należeć do Luftwaffe, która otrzymała takie samoloty z Finlandii w kwietniu 1941 r. Tego samego dnia Węgry zdecydowały się przystąpić do wojny przeciwko ZSRR.

DZIAŁANIA ARMII WĘGERSKIEJ W OPERACJI „BARBAROSSA”

Do działań przeciwko Związkowi Radzieckiemu utworzono Grupę Karpacką. Składała się ona z jednostek VIII Korpusu (1. Brygada Górską, 8. Brygada Strzelców Granicznych) i I Korpusu Szybkiego. Dowódcą sił węgierskich został gen. Ferenc Szombathelyi. I Korpusem Szybkim dowodził gen. Miklós Béla. W jego składzie znalazły się trzy brygady: 1., 2. Strzelców Zmotoryzowanych oraz 1. Bryg. Kaw. Broń pancerną Korpusu Szybkiego stanowiło 81 lekkich czołgów typu 38M Toldi, 48 samochodów pancernych typu 39M Csaba oraz 60 tankietek typu 35M Ansaldo (były to włoskie czołgi CV.33/35). Grupa Karpacka została włączona w skład Grupy Armii „Południe”. Zadaniem Węgrów było wyparcie jednostek radzieckich

Adm. Miklós Horthy de Nagybánya, faktyczny przywódca państwa węgierskiego.

z okolic Stanisławowa oraz Kołomyi i dotarcie do Dniestru. W pierwszych dniach zanotowano tylko sporadyczne starcia z wycofującymi się oddziałami Armii Czerwonej. Na początku lipca w rejonie Kołomyi do walk przystąpił I Korpus Szybki. Zdobyto Stanisławów oraz wiele innych mniejszych miejscowości. Węgrzy mieli duże trudności w zaopatrzeniu swoich jednostek w paliwo i amunicję. Walki toczyły się w ciężkim, górzystym terenie, pozbawionym rozwiniętej sieci dróg, dodatkowo wycofujące się oddziały radzieckie niszczyły całą infrastrukturę. Rozpoczęto zaopatrywanie wojsk z powietrza, jednak otrzymane w ten sposób materiały zaspokajały potrzeby w niewielkim stopniu. 9 VII 1941 r. do dalszych walk na froncie dowództwo niemieckie wyznaczyło tylko I Korpus Szybki (włączony w skład 17. Armii), VIII Korpus miał pełnić rolę dozorowo-osłonową.

Jednostki zmotoryzowane i kawaleryjskie skutecznie walczyły z oddziałami radzieckimi. 13 VII 1941 r., huzarzy z 4. i 3. pułku stoczyli potyczki pod Zwańczykiem i Kuriłową. Oddziały I Korpusu Szybkiego zdobyły 13 czołgów, 12 dział oraz 11 samochodów ciężarowych. Węgrzy, pomimo gorszego sprzętu i braków w uzbrojeniu, walczyli z zaciętością i odwagą. Przykładem może być walka 3. kompanii czołgów kpt. Tibora Kárpáthy-

Pluton piechoty węgierskiej w trakcie ćwiczeń.

ego. 11 VII 1941 r. 3. kompania czołgów z 9. Batalionu Czołgów (1. Brygada Strzelców Zmotoryzowanych) stacjonowała w miejscowości Nowe Uszici, będąc oddziałem wsparcia dla żołnierzy niemieckiej 101. DP. Na drodze pomiędzy Antonówką i Filianówką czołg dowódcy został trafiony i uszkodzony przez radzieckie działa ppanc. Kierowca i ładowniczy zginęli. Druga maszyna dowiedziona przez chor. Pála Hábelę zasłoniła czołg dowódcy, następny pocisk trafił w pojazd bohaterskiego chorążego, który zginął wraz z całą załogą. Dzięki jego poświęceniu zdołano uratować ranego dowódcę kompanii. W trakcie walk 3. kompania straciła 6 czołgów 38M Toldi. 20 VII 1941 r. 1. Bryg. Kaw. wykonała zaskakujący atak, uwieńczony pełnym sukcesem. Żołnierze z 1. Brygady Strzelców Zmotoryzowanych uszkodzili lub zniszczyli 21 radzieckich czołgów, 16 samochodów pancernych i 12 dział. Po stronie węgierskiej było 26 żołnierzy zabitych, 60 rannych, 10 zaginionych, 15 pojazdów pancernych odniosło uszkodzenia. 24 VII 1941 r. 2. Brygada Strzelców Zmotoryzowanych uderzyła w kierunku Tulczyna. Rumuńska 3. DKaw., która osłaniała prawe skrzydło węgierskiej brygady, wycofała się, nie wytrzymując naporu radzieckiego kontrnatarcia. Dowódca I Korpusu Szybkiego nakazał wesprzeć broniącą się 2. Brygadę czołgami z 11. Batalionu Czołgów oraz tankietkami z 1. Batalionu Kawalerii Pancerniej.

Tankietki były pojazdami całkowicie przestarzałymi, w natarciu stracono aż 18 z 23 pojazdów.

Ckm Schwarzwlose 8 mm, podstawowa broń tego rodzaju w armii węgierskiej.

W trakcie walk o Gordiejewkę, które zaczęły się 27 VII 1941 r., jednostki pancerne poniosły największe straty. Otrzymano uzupełnienie w postaci 14 czołgów lekkich Toldi, 9 samochodów pancernych Csaba oraz 5 tankietek. 16–17 VIII 1941 r. 1. i 2. Brygada Strzelców Zmotoryzowanych, 1. Bryg. Kaw. prowadziły natarcie w kierunku Nikołajewa. Doszło wówczas do ostatniej prawdziwej szarży kawaleryjskiej węgierskich huzarów. Węgierskimi kawalerzystami dowodził mjr Kálmán Mikecz, dowódca 4/II. Batalionu Huzarów. Mjr Mikecz osobiście poprowadził szarżę na okopy wroga. Stary styl walki był dla żołnierzy Armii Czerwonej olbrzymim zaskoczeniem – nie wytrzymali presji psychicznej i zbiegli z zajmowanych pozycji. 1 IX 1941 r. węgierski Korpus Szybki dostał nowe zadanie – miał bronić odcinka długości 200 km, ciągnącego się wzdłuż Dniepru. Od 10 X 1941 r. zaczęto odsyłać do kraju pierwsze jednostki brygady kawalerii. W tym czasie w Korpusie Szybkim znajdowały się dwie osłabione brygady strzelców zmotoryzowanych. W końcu września 1941 r. każdy batalion czołgów miał zaledwie jedną kompanię. Łącznie w jednostkach strzelców znajdowało się 35–40 czołgów. Dowódca I Korpusu wydał rozkaz formowania grup bojowych na bazie brygad strzelców zmotoryzowanych. Poległo 3730 żołnierzy, 830 odniosło rany, 25 czołgów Toldi zostało zniszczonych, a 68 było uszkodzonych, ze stanu spisano wszystkie tankietki CV. 33/35 oraz 1200 samochodów ciężarowych.

DZIAŁANIA WŁOSKIEGO KORPUSU EKSPEDYCYJNEGO

Ostatnim z sojuszników Hitlera, który wziął udział w operacji „Barbarossa”, były Włochy. Oczywiście, Italia była jednym z głównych sygnatariuszy paktu trzech, jednak stosunkowo niewielka liczba żołnierzy oddelegowanych przez rząd do walki z ZSRR pozwalała umieścić to państwo w gronie małych sojuszników III Rzeszy – przynajmniej na froncie wschodnim.

Żołnierze węgierscy prowadzą ogień z karabinu przeciwpancernego Scholoturn.

30 VI 1941 r. na ten front został skierowany włoski Korpus Ekspedycyjny (CSIR – Corpo di Spedizione Italiano in Russia), którego dowódcą został gen. Giovanni Messe. W jego składzie znajdowała się 9. DP „Pasubio” pod dowództwem gen. Vittorio Giovanellego, 52. DP „Torino” dowiedziona przez gen. Luigi Manzia, 3. Dywizja „Principe Amadeo d’Aosta” dowiedziona przez gen. Mario Marazzaniego oraz brygada czarnych koszul „Tagliamento”. Łącznie w CSIR znajdowało się 62 tys. żołnierzy, 1000 dział i moździerzy, 60 lekkich czołgów CV.33/35 oraz 5500 pojazdów mechanicznych. Korpus został podporządkowany operacyjnie niemieckiej 11. Armii. 14 VIII Korpus podporządkowano Grupie „Kleist”, nacierającej w rejonie Dniepropietrowska i Zaporozża. Niemcy nie mieli dobrej opinii o organizacji włoskiego korpusu, dlatego powierzali Włochom jedynie zadania osłonowe. Dywizja „Pasubio” w czasie walk w kotle kijowskim osłaniała prawe skrzydło niemieckiej 17. Armii. Dywizja „Torino” oraz brygada „Tagliamento” w trakcie ciężkich walk pod Dniepropietrowskiem we wrześniu 1941 r. wzięły do niewoli ponad 10 tys. radzieckich żołnierzy. W październiku dywizja „Principe Amadeo d’Aosta” wzięła udział w walkach pod Stalino. Walki doprowadziły do stopniowego wyczerpania się sił włoskiego korpusu. Warto zauważyć, że cały korpus posiadał mniej pojazdów mechanicznych niż niemiecka dywizja piechoty. Czołgi CV.33/35 nie nadawały się do walki, uzbrojone były zaledwie w dwa karabiny maszynowe. W październiku wojska radzieckie całkowicie rozbiły 80. pułk piechoty z dywizji „Pasubio”. W końcu 1941 r. korpus został wzmocniony, stał się częścią armii polowej pod dowództwem gen. Italo Gariboldiego.

■ ŁÓDŹ LATAJĄCA MBR-2

ZSRR

Była to pierwsza konstrukcja znanego później konstruktora G. M. Beriewa. Samolot o bardzo prostej konstrukcji był wykonany z drewna. Budowę prototypu wyposażonego w silnik BMW-VI ukończono w grudniu 1931 r., jednak oblot miał miejsce dopiero w maju następnego roku. Początkowo samolot był produkowany w wersji pasażerskiej pod oznaczeniem MP-1. Od 1934 r. budowano wersję wojskową z silnikiem M-17 i odkrytą kabiną. Później w MBR-2bis zastosowano silnik M-34 i zakryto kabinę. Podczas wojny maszyna była wykorzystywana nie tylko jako samolot rozpoznawczy, ale i jako bombowiec. Część samolotów wyposażono w podwozie kołowe lub płozy umożliwiające operowanie ze śniegu lub lodu.

MBR-2bis lotnictwa floty z napisem: „W boj za Stalina”.

CIEKAWY INFORMACJE

- Łącznie zbudowano 1365 sztuk MBR-2 i MBR-2bis.
- 5 zdobytych samolotów tego typu wykorzystywało lotnictwo Finlandii.
- W sierpniu 1945 r. w trakcie wojny z Japonią samolotów MBR-2 używał 2. pułk bombowy NKWD.

DANE TECHNICZNE SERII 7 I 8

- **Typ:** jednomiejscowy samolot myśliwski, przechwytyjący, o całkowicie drewnianej konstrukcji
- **Silnik:** dwunastocylindrowy rzędowy chłodzony cieczą M-105P o mocy startowej 750 kW (1020 KM) i maksymalnej 809 kW (1100 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna nad ziemią 474 km/h /462 km/h; wznoszenie 8,5 m/s; czas wznoszenia na pułap 5000 m 8,6 min/9,1 min; pułap 9300 m; zasięg 705 km
- **Masa:** własna 2610 kg; startowa 3280 kg/3380 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 9,8 m, długość 8,82 m, powierzchnia nośna 17,62 m²
- **Uzbrojenie:** działko 20 mm, wielkokalibrowy karabin maszynowy 12,7 mm, dwa karabiny maszynowe 7,62 mm /działko 20 mm, wielkokalibrowy karabin maszynowy 12,7 mm, dwa karabiny maszynowe 7,62 mm, osiem pocisków rakietowych RS-82. Pierwsze serie były uzbrojone w wielkokalibrowe karabiny maszynowe 12,7 mm i dwa karabiny maszynowe 7,62 mm lub działko 20 mm, dwa wielkokalibrowe karabiny maszynowe 12,7 mm i dwa karabiny maszynowe 7,62 mm

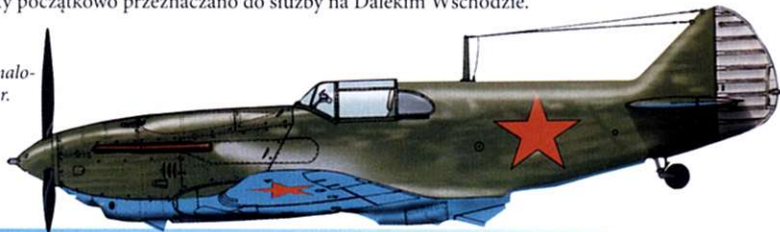
Samolot LaGG-3 na lotnisku polowym. Piloci narzekali na słabe osiągi maszyny, spowodowane niską mocą silnika.

■ SAMOLOT MYŚLIWSKI ŁAGG-3

ZSRR

Projekt tego samolotu, oznaczony symbolem „K”, był dziełem trzech konstruktorów pracujących w zakładach nr 301 – S. A. Ławoczki, W. P. Gorbunowa i M. I. Gudkova. Miał to być szybki i dobrze uzbrojony myśliwiec o całkowicie drewnianej konstrukcji. Choć przy jego budowie wykorzystano nowoczesną technologię, prototyp oznaczony symbolem I-301, który oblatano 9 IV 1940 r., wykazywał wyraźny niedobór mocy. Początkowo samoloty seryjne miały nosić oznaczenie LaGG-1, ale po zwiększeniu pojemności zbiorników paliwa zmieniono je na LaGG-3. Produkcję seryjną uruchomiono najpierw w zakładach nr 23 (gdzie powstało tylko 65 egzemplarzy tego samolotu), a później w zakładach nr 21, 31, 153 i 165. Samoloty początkowo przeznaczano do służby na Dalekim Wschodzie.

LaGG-3 produkcji zakładów nr 31 w malowaniu z maja 1941 r.

CIEKAWY INFORMACJE

- W 1. półroczu 1941 r. zakłady nr 21 zbudowały 214, a do końca roku 1445 sztuk tego myśliwca.
- Jako pierwszy, w marcu 1941 r., w samoloty te wyposażono 24. pułk myśliwski – kilka tygodni później maszyny zwrócono producentowi w celu usunięcia usterek hydrauliki podwozia.
- LaGG-3 był dość zwrotny, ale miał bardzo słabe wznoszenie. Kiedy gwałtownie spadła jakość produkcji, piloci nadali mu przewzasko „lakerowana gwarantowany grob”, czyli lakierowana gwarantowana trumna.

DANE TECHNICZNE MBR-2/MBR-2BIS

- **Typ:** trzymiejscowa, rozpoznawcza łódź latająca
- **Silnik:** dwunastocylindrowy, rzędowy chłodzony cieczą M-17 o mocy 368 kW (500 KM)/M-34N o mocy 552 kW (750 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna na pułapie 3000 m 215 km/h/254 km/h; wznoszenie na pułap 3000 m 22 min; pułap 6100 m/7300 m; zasięg 1480 km/1885 km
- **Masa:** własna 2400 kg/3300 kg; startowa 3634 kg/4000 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 19 m/18,8 m; długość 13,5 m; wysokość 5,02 m; powierzchnia nośna 55 m²
- **Uzbrojenie:** dwa karabiny maszynowe DA 7,62 mm / dwa karabiny maszynowe SzKAS 7,62 mm, 400 kg bomb i ewentualnie pociski rakietowe (MBR-2bis)

Samolot MBR-2 wyprowadzany z hangaru.

■ SAMOLOT SZTURMOWY IŁ-2 WERSJA 1941 R.

ZSRR

W styczniu 1938 r. rozpoczęły się prace koncepcyjne nad lekkim samolotem bombowym przeznaczonym do wsparcia wojsk lądowych. S. W. Iljuszyn zaproponował zbudowanie maszyny dwumiejscowej z opancerzeniem silnika i kabiny. Dwa prototypy, oznaczone jako CKB-55, zostały oblatane odpowiednio w październiku i grudniu 1939 r. Już na etapie prób wiadomo było, że uzbrojenie i osiągi nowego samolotu są niewystarczające. Zdecydowano o zamianie silnika AM-35 na mocniejszy AM-38, wprowadzeniu działek i przebudowie na samolot jednomiejscowy. W tej postaci jako CKB-55P (z silnikiem opuszczonym dla polepszenia widoczności) został skierowany do produkcji seryjnej jako BSz-2, a później Ił-2. W marcu 1941 r. zakłady nr 18 w Woroneżu opuścił pierwszy samolot seryjny. W końcu roku, z powodu deficytu aluminium, tylną część kadłuba zaczęto wykonywać z drewna.

Ił-2 pilotowany przez mjr. N. A. Zuba, zima 1941/42 r.

CIEKAWY INFORMACJE

- W 1. półroczu 1941 r. zakłady nr 18 zbudowały 250, a zakłady nr 381 16 sztuk Ił-2. Do końca roku powstały 1542 samoloty.
- 22 VI w okęgach przygranicznych znajdowało się 20 samolotów Ił-2 bez przydziału do konkretnej jednostki.
- Opancerzenie samolotu było mało efektywne, chroniło tylko przed pociskami kalibru 7,9 mm.

DANE TECHNICZNE WERSJI Z 1941 R.

- **Typ:** jednomiejscowy samolot szturmowy o całkowicie metalowej konstrukcji
- **Silnik:** dwunastocylindrowy silnik rzędowy chłodzony cieczą AM-38 o mocy startowej 1195 kW (1625 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna nad ziemią 380 km/h; na pułapie 2500 m 419 km/h; czas wznoszenia na 5000 m 10,6 min; pułap 6000 m; zasięg 600 km
- **Masa:** własna 4016 kg; startowa 5336 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 14,6 m, długość 11,6 m, wysokość 4 m, powierzchnia nośna 38,5 m²
- **Uzbrojenie:** dwa działka SzWAK 20 mm lub dwa działka WJa 23 mm i dwa karabiny maszynowe SzKAS 7,62 mm oraz 400 kg bomb (maks. 300 kg), osiem pocisków rakietowych RS-82

Ił-2 wczesniej wersji w malowaniu letnim.

■ SAMOLOT BOMBOWY JAK-4 ZSRR

Jeszcze przed rozpoczęciem II wojny światowej w Związku Radzieckim planowano budowę wielozadaniowego samolotu bojowego, który – zależnie od wyposażenia i uzbrojenia – mógł pełnić rolę bombowca, samolotu rozpoznawczego lub myśliwskiego. Tego trudnego zadania podjął się A. S. Jakowlew, który przekazał zadanie opracowania nowej maszyny J. G. Adlerowi. Opracowany przez tego konstruktora samolot „22” był bardziej maszyną sportową niż samolotem wojskowym. Prototyp wykonał pierwszy lot w styczniu 1939 r., a już w grudniu uruchomiono jego produkcję. Chociaż w pełni wyposażony nie nadawał się do roli bombowca, Jakowlew zdołał przekonać Stalina, że będzie to następca starzejących się maszyn SB. Samolot „22” produkowano w dwóch wersjach: Jak-2 z silnikami M-103 i Jak-4 z silnikami M-105. Obie wersje były użyte w pierwszych tygodniach wojny.

Jak-4 należący do 316. pułku rozpoznawczego, Front Południowo-Zachodni, czerwiec 1941 r.

CEKAWY INFORMACJE

- W zakładach nr 1 i 81 w latach 1940–1941 zbudowano 111 Jaków-2 i 90 Jaków-4. Podawana wcześniej wersja o zbudowaniu 600 Jaków-4 była wymysłem Jakowlewa.
- W czerwcu 1941 r. lotnictwo ZSRR w okęgach nadgranicznych posiadało 121 sztuk obu wersji, zgromadzonych w 136. pułku bombowym oraz 314. i 316. pułku rozpoznawczym.

DANE TECHNICZNE JAK-2/JAK-4

- **Typ:** dwumiejscowy taktyczny samolot bombowy o mieszanej konstrukcji
- **Silnik:** dwa dwunastocylindrowe silniki rzędowe chłodzone cieczą M-103 o mocy 706 kW (960 KM)/M-105 o mocy 809 kW (1100 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna 498 km/h/533 km/h; wznoszenie na pułap 5000 m 8 min; pułap 8100 m/9000 m; zasięg 800 km
- **Masa startowa:** 5630 kg/6200 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 14 m, długość 10,18 m, powierzchnia nośna 29,4 m²
- **Uzbrojenie:** dwa karabiny maszynowe SzKAS 7,62 mm, 400/600 kg bomb

Jak-4, jak większość maszyn projektowanych „do wszystkiego”, okazał się samolotem najwyżej przeciętnym w każdej z wykonywanych ról.

DANE TECHNICZNE PIERWSZYCH SERII

- **Typ:** trzymiejscowy samolot bombowy nurkujący o całkowicie metalowej konstrukcji
- **Silnik:** dwa dwunastocylindrowe silniki rzędowe chłodzone cieczą M-105R o mocy 809 kW (1100 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna 540 km/h; nad ziemią 452 km/h; pułap 8800 m; zasięg 1315 km
- **Masa:** własna 5950 kg; startowa 7536 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 17,13 m; długość 12,66 m; wysokość 4 m; powierzchnia nośna 40,5 m²
- **Uzbrojenie:** początkowo cztery karabiny maszynowe SzKAS 7,62 mm, później wielkokalibrowy karabin maszynowy BT 12,7 mm, wielkokalibrowy karabin maszynowy BS 12,7 mm i dwa karabiny maszynowe SzKAS 7,62 mm oraz 600–1000 kg bomb

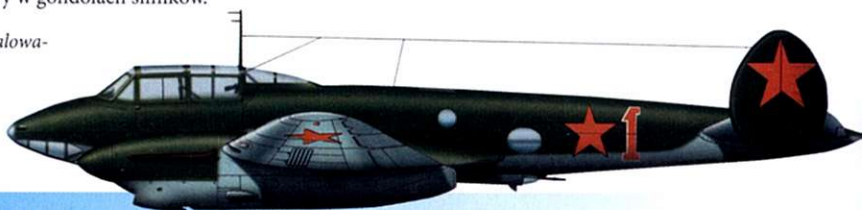

Pe-2 – widok z góry – doskonale widoczna jest charakterystyczna sylwetka samolotu.

■ SAMOLOT BOMBOWY PE-2 ZSRR

Konstrukcja ta powstała w specjalnym więziennym biurze konstrukcyjnym NKWD nazywanym STO (specjalny techniczny oddział), w którym Władimir Petlakow znajdował się od lata 1938 r. W pierwotnej wersji samolot, który pierwszy lot wykonał 22 XII 1939 r., nosił oznaczenie W1-100 i był wysokościovym myśliwcem uzbrojonym w dwa działka, trzy karabiny maszynowe i – ewentualnie – w dwie bomby po 250 lub 500 kg. W czerwcu 1940 r. zapadła decyzja o zbudowaniu na jego bazie szybkiego bombowca nurkującego PB-100, który miał być produkowany w dwóch moskiewskich zakładach nr 22 i 39. Prototyp nowej wersji, oznaczonej Pe-2 wystartował do pierwszego lotu 15 XII 1940 r. Produkcję seryjną uruchomiono w styczniu następnego roku. Ponieważ kadłubowa komora bombowa była zbyt mała, dodano dwie małe komory w gondolach silników.

Samolot Pe-2 w malowaniu z maja 1941 r.

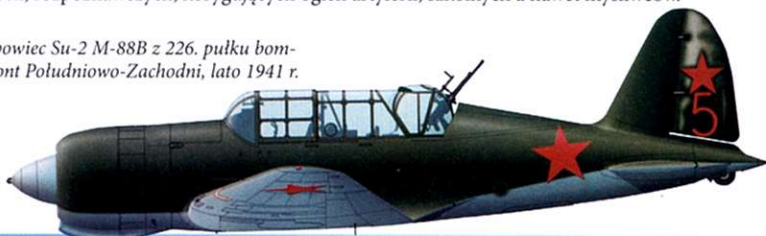
CEKAWY INFORMACJE

- Do 22 VI zbudowano 490 sztuk Pe-2, z których lotnictwo przejęło 391. W przygranicznych okęgach wojskowych znajdowało się 180 Pe-2 (1 VI maszyn było 205).
- Do końca 1941 r. zbudowano w czterech zakładach 1671 tych samolotów w wersji bombowej i 196 w myśliwskiej.

■ LEKKI SAMOLOT BOMBOWY SU-2 ZSRR

W 1936 r. lotnictwo ZSRR zgłosiło zapotrzebowanie na lekki taktyczny samolot bombowy, mający zastąpić starzejące się dwupłatowce R-5. Zespół kierowany przez P. O. Suchoja opracował projekt ANT-51 (lub SZ-1, czyli „Stalinskoje zadanie”) z silnikiem M-62. Prototyp wykonał pierwszy lot 25 VIII 1937 r. Samoloty seryjne, których produkcję zaczęto uruchamiać w 1939 r., miały otrzymać silnik M-87A o mocy 699 kW (950 KM). W następnych latach stosowano silniki M-88 i M-88B. W 1942 r. zastąpiono je silnikiem M-82 o mocy 978 kW (1330 KM). Samolotów oznaczanych początkowo jako BB-1 lub BB-2 (bliźnij bombardirówszczik), a później Su-2, używano w pierwszym okresie wojny jako bombowców, samolotów szturmowych, rozpoznawczych, korygujących ogień artylerii, szkolnych a nawet myśliwców.

Lekki bombowiec Su-2 M-88B z 226. pułku bombowego, Front Południowo-Zachodni, lato 1941 r.

CEKAWY INFORMACJE

- Su-2 produkowały trzy zakłady – nr 31, 135 i 207. W 1940 r. zbudowano 125 sztuk, w 1941 r. 728 sztuk i w 1942 r. 40 sztuk tych maszyn.
- Samolot był łatwy w pilotażu, ale jego uzbrojenie strzeleckie uważano za niedostateczne.
- W końcu 1941 r. zestawiono dane, z których wynikało, że na 71 lotów tracono załedwie jeden samolot Su-2, dla bombowców SB jedną maszynę tracono na 8 lotów, a dla Pe-2 jeden samolot na 32 loty.

DANE TECHNICZNE

- **Typ:** dwumiejscowy, lekki samolot bombowy i szturmowy o mieszanej konstrukcji
- **Silnik:** czternastocylindrowy w układzie podwójnej gwiazdy chłodzony powietrzem M-88B o mocy nominalnej 735,5 kW (1000 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna nad ziemią 378 km/h, na pułapie 4400 m 455 km/h; czas wznoszenia na pułap 5000 m 12,6 min; pułap 8900 m; zasięg 890 km
- **Masa:** własna 2954 kg; startowa 4310 kg
- **Wymiary:** rozpiętość 14,3 m, długość 10,25 m, powierzchnia nośna 29 m²
- **Uzbrojenie:** sześć karabinów maszynowych SzKAS 7,62 mm (4 stałe i 2 ruchome), bomby o wadze 400–500 kg, ewentualnie 10 pocisków rakietowych RS-82

Su-2 był samolotem lubianym przez załogi, cenięgo ze względu na niezawodność silnika.

KALENDARIUM

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA GRUDNIA 1940

Był ambasadorem Stanów Zjednoczonych w Wielkiej Brytanii odjechał do ojczyzny z podarunkiem, który miał mu przypominać o trudnych dniach sierpnia i września 1940 r. w Londynie. Zabrał ze sobą syrenę alarmową.

1 XII: ambasador Stanów Zjednoczonych w Wielkiej Brytanii, Joseph P. Kennedy, zostaje odwołany do kraju

Od wielu miesięcy na biurko prezydenta Stanów Zjednoczonych Franklina Delano Roosevelta trafiały raporty z Wielkiej Brytanii, w których stwierdzano, że ambasador USA w tym kraju, Joseph P. Kennedy, otwarcie neguje stanowisko rządu Wielkiej Brytanii. Kennedy, posiadający znakomite kontakty na Wall Street, potrzebny był Rooseveltowi w charakterze łącznika pomiędzy nim i amerykańskimi finansistami. Prezydent Stanów Zjednoczonych z zakłopotaniem przyjmował jednak poglądy swego ambasadora, który w licznych wypowiedziach dawał do zrozumienia, że z rządem III Rzeszy „należy się dogadać”, był także pewny przegranej Wielkiej Brytanii. Ostatecznie ambasador został odwołany w imię podtrzymania dobrych stosunków pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Wielką Brytanią.

2 XII: gen. Franco zajmuje neutralne stanowisko w wojnie pomiędzy Wielką Brytanią i Niemcami

Tego dnia hiszpański dyktator podpisuje układ finansowy z Wielką Brytanią, zapewniając jednocześnie rządy brytyjski i amerykański o tym, że kierowany przez niego kraj pod żadnym pozorem nie weźmie udziału w działaniach skierowanych przeciwko Wielkiej Brytanii, nie udostępni też swego terytorium do żadnych działań tego rodzaju. Oświadczenie to wywołuje wściekłość Hitlera, który liczył, że uda mu się namówić gen. Franco do wzięcia udziału w ataku na brytyjską bazę morską w Gibraltarze. Dzięki zawartej umowie rząd brytyjski odblokowuje należące do Hiszpanii konta w angielskich bankach, zamrożone po wybuchu hiszpańskiej wojny domowej.

Cyryl Ratajski, pierwszy Delegat Rządu na Kraj.

3 XII: Delegatem Rządu na Kraj zostaje Cyryl Ratajski

Gen. Władysław Sikorski mianuje Delegatem Rządu na Kraj Cyryla Ratajskiego, przedwojennego prezydenta Poznania. Ratajski aktywnie zajął się tworzeniem i rozbudową administracji cywilnej państwa podziemnego, doprowadzając ostatecznie do konfliktu pomiędzy pionami cywilnym i wojskowym państwa podziemnego – stał bowiem na stanowisku, że instytucje wojskowe powinny być podrzędne w stosunku do administracji cywilnej. Konflikt okazał się na tyle poważny, że zagroził stabilności powstających ośrodków państwa podziemnego. W związku z tym 5 VIII 1942 r. gen. Władysław Sikorski zdymisjonował Ratajskiego.

6 XII: nowym szefem włoskiego sztabu generalnego zostaje gen. Ugo Cavallero

Wobec fatalnej postawy włoskiej armii w trakcie ataku na Grecję i wycofywania się oddziałów włoskich pod naciskiem zaatakowanych Greków, duce podjął decyzję o zdymisjonowaniu szefa sztabu generalnego marsz. Pietro Badoglio, sprawującego tę funkcję od 1925 r. Marszałek był jednak tylko kozłem ofiarnym – na swoje nieszczęście ośmielał się krytykować propozycje Mussoliniego, wskazując na słabość armii włoskiej. Dymisja głównodowodzącego miała podnieść morale wojska, które zamiast wkroczać do Aten, w odwrocie minęło już swoje stanowiska wyściele do ataku na Grecję. Nowym szefem włoskiego sztabu generalnego został służący wobec duce gen. Ugo Cavallero.

GRUDZIEŃ 1940

- 1: zmiana na stanowisku ambasadora Stanów Zjednoczonych w Wielkiej Brytanii – dotychczasowy przedstawiciel rządu USA otwarcie przyznawał, że nie wierzy w zwycięstwo Wielkiej Brytanii
- 1: we Włoszech wprowadzone zostaje racjonowanie mąki, spaghetti, makaronu i ryżu
- 1/2: druga noc z rządu Southampton jest celem ciężkiego nalotu niemieckiego
- 2: dyktator Hiszpanii gen. Franco podpisuje układ finansowy z Wielką Brytanią, zapewniając jednocześnie rządy brytyjski i amerykański, że pod żadnym pozorem nie przyłączy się do działań przeciwko Wielkiej Brytanii
- 2: brytyjski krążownik pomocniczy HMS „Forfar” zatapia niemiecki okręt podwodny U-99
- 2/3: 121 niemieckich bombowców przeprowadza nalot na Bristol
- 3: Delegatem Rządu na Kraj zostaje Cyryl Ratajski
- 3: rząd brytyjski ogłasza, że w związku ze świętami Bożego Narodzenia każdy otrzyma dodatkowo cztery uncje cukru i dwie uncje herbaty
- 3: rząd brytyjski zamawia w USA 60 statków handlowych, które mają zastąpić jednostki utracone w dotychczasowych działaniach wojennych
- 3: brytyjskie lotnictwo bombarduje włoską bazę Kassala w Sudanie
- 3/4: Birmingham jest celem silnego nalotu niemieckiego
- 4: armia rumuńska opanowuje sytuację w kraju, w którym od tygodnia trwały zamieszki
- 4/5: RAF przeprowadza naloty na Düsseldorf i Turyn
- 5: Hitler spotyka się ze swoimi generałami w celu przedyskutowania planów inwazji na ZSRR
- 6: wojska greckie kontynuują ofensywę wzdłuż wybrzeża Adriatyku, spychając na północ siły włoskie. Grecy zajmują bazę morską Santi Quaranta
- 6: marsz. Pietro Badoglio zostaje zmuszony do ustąpienia ze stanowiska szefa włoskiego sztabu generalnego, jego następcą jest gen. Ugo Cavallero
- 7: RAF bombarduje Düsseldorf
- 7: początek operacji „Compass” w Afryce Północnej, niespodziewany atak brytyjski zaskakuje Włochów
- 8: w trakcie ciężkiego nalotu na Londyn trafionych zostaje wiele budynków, m.in. Izba Gmin i Tower
- 8: gen. Franco odmawia wsparcia dla niemieckiego planu ataku na Gibraltar
- 10: w Berlinie Hitler wydaje dyrektywę, w której reguluje przejście francuskich materiałów wojennych i przyszłą okupację Francji Vichy (operacja „Attila”), rezygnując też z planów ataku na Gibraltar (operacja „Felix”)
- 10: w Londynie ma miejsce pierwsza w czasie wojny egzekucja schwytych dwóch szpiegów niemieckich

Gen. Ugo Cavallero, nowy szef włoskiego sztabu generalnego. Pod jego kierownictwem armia włoska doznała licznych porażek.

- 11: marynarka brytyjska ostrzeliwuje As-Sallum
- 11/12: silny nalot niemiecki na Birmingham
- 12: rząd jugosłowiański, dążąc do poprawy stosunków z Niemcami, podpisuje układ o przyjaźni z Węgrami
- 12/13: celem silnego nalotu niemieckich bombowców jest Sheffield
- 13: RAF bombarduje włoskie bazy w Darnie i Bardiji
- 13: Hitler rozkazuje przebazowanie części niemieckich wojsk do południowej Rumunii, która ma być bazą wypadową w trakcie operacji „Marita” – ataku na Grecję
- 13: marsz. Pétain dymisjonuje wicepremiera Pierre’a Laval
- 14: brytyjskie samoloty stacjonujące na Malcie bombardują Trypolis
- 14: na prywatnym pokazie Churchill ogląda najnowszy film Charliego Chaplina „Dyktator”
- 16: RAF, w odwecie za bombardowanie Coventry, przeprowadza nalot na okolice Mannheim, jednak dokonane zniszczenia są niewielkie, a efekt propagandowy nalotu zerowy
- 18: Churchill, używając cytatu z Biblii (proście, a będzie wam dane [Mt 7,7]), pisze do dowodzącego operacją „Compass” gen. Wavella, zapewniając go o wszelkim możliwym poparciu jego ofensywy. Dzień później Wavell odpowiada: każde dobro, jakie otrzymujemy, i wszelki dar doskonały, zstępują z góry (Jk 1, 17) – prosi o samoloty
- 18: Hitler podpisuje plan ataku na ZSRR – operacja „Barbarossa”
- 19: nowym prezydentem Finlandii zostaje Risto Ryti
- 20: Bułgaria wprowadza prawo antyżydowskie i antymasońskie
- 20/21: nalot Luftwaffe na Liverpool
- 21: rząd Szwajcarii zrywa stosunki dyplomatyczne z rządem ZSRR
- 22: samoloty startujące z brytyjskiego lotniskowca HMS „Illustrious” bombardują Trypolis
- 23: ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii zostaje Anthony Eden
- 24: Hitler przemawia do pilotów myśliwskich Luftwaffe, zapewnia ich, że sukcesy odnoszone przez U-Booty i neutralizacja ZSRR przyniosą Rzeszy zwycięstwo
- 25: brytyjskie krążowniki „Berwick” i „Bonaventure” uszkadzają niemiecki krążownik „Admiral Hipper”
- 26: początek kolejnej ofensywy greckiej w Albanii, siły włoskie stawiają zdecydowany opór
- 27: utworzenie Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”
- 27: niemiecki rajder „Komet” płynący pod banderą Japonii ostrzeliwuje zakłady chemiczne, znajdujące się na terenie australijskiego protektoratu Nauru
- 27/28: Londyn jest celem nalotu ponad 100 samolotów niemieckich
- 29/30: kolejny silny nalot na Londyn, miasto płonie
- 31: Hitler pisze do Franco, w liście znajduje się stwierdzenie, że jest mu przykro, iż dyktator Hiszpanii nie stanął po stronie państw Osi

13 XII: „rewolucja pałacowa” we francuskim rządzie Vichy. Zdymisjonowany zostaje wicepremier Pierre Laval

Marsz. Pétain dymisjonuje wicepremiera i ministra spraw zagranicznych rządu Vichy Pierre’a Laval, krążąc pogłoski o przetrzymywaniu go w areszcie domowym. Marsz. Pétain przeprowadza czystkę w swoim gabinecie. Nowym ministrem spraw zagranicznych zostaje Pierre-Étienne Flandin, stanowisko wicepremiera zostaje zlikwidowane. Likwidacji ulega także Zgromadzenie Narodowe, a cała władza ma przejść w ręce marsz. Pétaina. Cztery dni później za aresztowanym wicepremierem wstawia się ambasador Niemiec, Otto Abetz. Przekazuje Pétainowi informację, że reprezentowany przez niego rząd przerwie współpracę z rządem Vichy, jeśli Laval nie zostanie uwolniony z aresztu. W międzyczasie okazuje się, że nowo mianowany minister spraw zagranicznych jest zwolennikiem kontynuacji polityki Laval. Jedynym wygranym w całym zamieszaniu jest adm. Jean François Darlan, zwolennik daleko idącej współpracy z nazistami.

14 XII: na prywatnym pokazie Churchill ogląda najnowszy film Charliego Chaplina „Dyktator”

Charlie Chaplin, jeden z najbardziej znanych aktorów i reżyserów na świecie, nakręcił film, w którym z pasją przeciwstawił się faszyzmowi i dyktaturze. W filmie w komiczny sposób przedstawił i Hitlera (Adenoida Hynkela), i Mussoliniego (Benzino Napoloni). Krytycy chwalili dzieło Chaplina, dość zgodnie wytknęli jednak zakończenie filmu, które jest – ich zdaniem – zbyt przegadane.

Charlie Chaplin, jeden z największych komików kina, w scenie z filmu „Dyktator”. Aktor parodiuje w niej Hitlera, pożądanego władzy nad światem.

Znana fotografia londyńskiej katedry św. Pawła zasnutej dymem pożarów wzniesionych przez niemieckie samoloty.

29/30 XII: Londyn w płomieniach – miasto jest celem silnego niemieckiego nalotu. Samoloty Luftwaffe zrzucają głównie bomby zapalające

Praktycznie przez cały miniony tydzień Londyn był celem niemieckich nalotów – najsilniejszy miał miejsce w nocy z 29 na 30 XII. W jego wyniku uszkodzonych bądź zniszczonych zostało wiele znanych budynków. Bomby spadły na okolice katedry św. Pawła, spalone zostały trzy szpitale, ratusz, poważnemu uszkodzeniu uległa część budynków na Fleet Street, siedzibie brytyjskiej prasy. Po zakończeniu nalotu obliczono, że Niemcy zrzucili na miasto ogółem 22 068 bomb zapalających i 127 t bomb burzących, w nalocie wzięło udział 136 maszyn. Pożar wywołany przez bombardowanie przekraczał swymi rozmiarami wielki pożar z XVII w. Z szalejącymi pożarami walczyło 20 tys. strażaków – wielu z nich zginęło w akcji.

Okolice katedry św. Pawła po ugaszeniu większości pożarów – widać wypalone kwatery domów, sama katedra jest jednak nietknięta.